

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
Кафедра початкової освіти**

**ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ 4 КЛАСУ ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ НА
УРОКАХ МИСТЕЦТВА**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Спеціальність 013 «Початкова освіта»

Метьолкіна Валерія Юріївна

студентка групи Пом-1-24-1.4з

Науковий керівник:

Шпіца-Павлюк Роксолана Ігорівна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач

кафедри початкової освіти Київського

столичного університету

імені Бориса Грінченка

Допущено до захисту

Протокол № _____ від _____ 25 року

Завідувач кафедри _____ Г. Л. Бондаренко

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	8
1.1. Розкриття сутності базових понять дослідження.....	8
1.2. Педагогічний потенціал інтегрованого курсу Мистецтво у процесі формування естетичного досвіду четвертокласників.....	15
1.3. Структура естетичного досвіду учнів 4 класу	27
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА СТАНУ ФОРМОВАНOSTІ ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ УЧНІВ 4 КЛАСУ.....	33
2.1. Актуальний стан сформованості естетичного досвіду четвертокласників.....	33
2.2. Серія експериментальних вправ та творчих завдань з формування естетичного досвіду учнів 4 класу.....	53
2.3. Організація та аналіз результатів наукового дослідження.....	64
Висновки до розділу 2.....	71
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76
ДОДАТКИ.....	82

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна мистецька освіта орієнтована на формування гармонійно розвиненої, емоційно зрілої та творчої особистості, здатної сприймати, розуміти, оцінювати художні явища. Важливим компонентом цього процесу є розвиток естетичного досвіду, що поєднує знання, емоції, художні уявлення, ціннісні судження і творчі дії школяра. Саме завдяки збагаченню естетичного досвіду під час вивчення мистецтва в 1-3 класах, учень поступово переходить від звичайного сприймання мистецтва до глибокого розуміння його змісту, символів і духовно-культурних цінностей. У сучасних дослідженнях естетичний досвід визначається як сукупність чуттєво-емоційних, інтелектуальних і діяльнісних компонентів, що формуються у взаємодії з мистецькими образами. Він включає етапи сприймання, осмислення, оцінки та творчого відтворення. Для молодших школярів цей процес має особливе значення, адже саме у віці 9-10 років в учнів активно формують естетичні орієнтири, розвивається здатність до асоціативного мислення, школярі починають чітко розрізняти виражальні засоби мистецтва. Для здобувачів початкової школи, особливо четвертокласників, естетичний досвід стає підґрунтям розвитку емоційного інтелекту, здатності до співпереживання, емпатії та самоідентифікації через мистецьку діяльність. Уроки ж мистецтва створюють унікальне середовище, де учень може одночасно бути глядачем, виконавцем і творцем. В свою чергу, методичні розробки щодо різних аспектів формування та розвитку художнього та естетичного досвіду школярів на уроках мистецтва потребують актуалізації їх відповідності новим соціокультурним та воєнним умовам. Це зумовлено насамперед тим, що на сьогодні сформоване нове покоління школярів (Альфа), яке зростає в цифровому середовищі, де смартфони та технології є невід'ємною частиною життя з народження і разом з тим, навчається в умовах військового стану. Воно суттєво відрізняється від попередніх поколінь не тільки психо-фізіологічними та психологічними якостями, але і емоційним відгуком на твори мистецтва, художньо-естетичними смаками, мистецькими уподобаннями, особливостями сприймання та оцінки творів мистецтва. Відтак, проблема полягає в тому, щоб перетворити сучасний урок мистецтва з інформаційного на емоційно-досвідний простір з використанням цифрових технологій, у якому відбувається

духовне збагачення та формується індивідуальний естетичний досвід кожного школяра. Отже, формування естетичного досвіду школярів в сучасних реаліях потребує оновлення творчих завдань, мініпроектів, вправ.

Феномен досвіду в історичному науковому дискурсі (його види і типи) аналізували Е. Конділ'як, К. Поппер, М. Стюард, М. Хайдеггер та ін. З психолого-педагогічної точки зору вивчали Г. Костюк, І. Бех, Б. Теплов та ін. Педагогічні дослідження категорії досвіду у контексті розвитку особистості в процесі художньо-творчої діяльності окреслювали О. Мельничук, Г. Падалка, О. Ростовський, Щолокова О. та ін. Проблема естетичного досвіду досліджувалася в працях І.Зязюна, Л. Масол, О. Рудницької, Н. Миропольської, які розглядали мистецьку освіту як процес духовного розвитку особистості. Категорію естетичного досвіду та явища естетичного виховання вивчали (І. Зязюн, В. Крутос, Т. Скорик та ін.), художнього досвіду (Н. Дігтярь); художньо-естетичного досвіду (Н. Батюк, Т.Сердюк, М. Федорець, Г. Драч, О. Шевнюк та ін.); У зарубіжній педагогіці дане питання розглядалося в роботах Дж. Дьюї, Г. Ріда, Р. Арнхейм. З огляду на сучасні дослідження теоретичних та методичних аспектів естетичного досвіду приділяється значна увага розкриттю сутності поняття. Зокрема, філософську точку зору у своїх напрацюваннях висвітлювали (І. Зязюн, А. Канарський), які наголошували на важливості переживання краси на необхідності глибокого внутрішнього сприйняття. Формування естетичного досвіду через педагогічні принципи, розробляли такі науковці (О. Рудницька, С. Мельничук), які досліджували функцію мистецтва, як засіб розвитку творчих здібностей та емоційної чутливості. Практичні поради та педагогічні настанови пропонують у своїх дослідженнях (Т. Завадська, Н. Бутенко [3]), які акцентують увагу на характеристиках розвитку у певному віковому періоді та впровадження у шкільне середовище естетичного виховання та естетичного досвіду. Провідною метою шкіл є постійне формування естетичного досвіду здобувачів освіти. Цей процес займає провідне місце, оскільки через естетичний досвід учні набувають ключових духовних та життєвих якостей, які забезпечують цілісний розвиток здобувачів освіти. Молодший шкільний вік - це вік, коли учні починають усвідомлювати культурні традиції та естетичні надбання. Естетичний досвід у цьому віці виступає як поєднання сенсорних та емоційних реакцій, які

з'являються під час взаємодії з навколишнім середовищем, суспільством. Через це в учнів формується уявлення про світ, культурні традиції, витвори мистецтва. Здобувачі освіти не тільки визнають естетичну значущість, але і розвивають творчий потенціал і духовні чесноти. Попри те, що ці два поняття залишаються значущими, в системі освіти недостатньо приділяється уваги на формування творчих здібностей учнів. Домінують не актуальні та традиційні методи навчання. Відсутність інтегрованого та структурованого підходу до дисциплін естетичного характеру створюють перешкоди для ефективного формування естетичного досвіду учнів початкової ланки. Головним завданням сучасних закладів загальної середньої освіти є естетичний досвід та розвиток учнів. Цей досвід відображає духовний і практичний потенціал, здатність школярем осмислювати культурно-ціннісні надбання суспільства та застосовувати ці знання у житті. За допомогою цього процесу у здобувачів освіти формується світогляд, естетичні уявлення, суспільні норми. Окрім того методичне забезпечення для уроків інтегрованого курсу «Мистецтво» не відповідає сучасним вимогам та потребам кожного учня. Не враховуються поведінкові та емоційні аспекти сприйняття інформації здобувачами освіти. На сучасному етапі розвитку суспільства змінюються не лише технології, але й уявлення про освіту в цілому. З огляду на виклики сучасності вчитель повинен бути співтворцем художнього досвіду здобувачів освіти. Естетичний досвід в системі освіти стає базовим ресурсом для формування особистості та її ідентичності. Учень через свої естетичні бачення та переживання набуває здатності не тільки бачити красу, але й розуміти глибинну суть цього явища. Мистецтво для школярів створює простір творчої самореалізації в якому вони довіряють свої власним почуттям. Такий підхід допомагає не тільки сформувати мистецькі компетентності у здобувачів освіти, а також розвинути здатність до емпатії та самопізнання. Отже, актуальність цієї проблеми полягає у необхідності модернізувати та оновити методи та стратегії викладання. Переосмислити підходи до організації навчально-виховного процесу та усвідомити те, що естетичний досвід є ключовим компонентом розвитку цілісної, емоційно зрілої, творчої та активної особистості.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність експериментальних вправ та творчих завдань з формування естетичного досвіду четвертокласників.

Завдання дослідження:

- Здійснити аналіз наукових джерел та базових понять з проблеми дослідження.
- Окреслити процес формування естетичного досвіду.
- Визначити структуру естетичного досвіду учнів 4 класу.
- Окреслити актуальний стан сформованості естетичного досвіду учнів 4 класу на уроках мистецтва.
- Розробити серію експериментальних вправ та творчих завдань для формування у четвертокласників естетичного досвіду на уроках мистецтва.
- Проаналізувати результати наукових досліджень.

Об'єкт дослідження – процес формування естетичного досвіду.

Предмет дослідження – формування естетичного досвіду учнів на уроках мистецтва

Для досягнення мети, виконання поставлених завдань використано комплекс методів, а саме:

- *теоретичні*: аналіз, порівняння, узагальнення даних наукових джерел з проблеми формування естетичного досвіду у молодших школярів на уроках мистецтва;

- *емпіричні*: спостереження, бесіди, анкетування, вправи та завдання, які застосовувалися на констатувальному і формувальному етапах педагогічного експерименту з метою перевірки ефективності розробленої методики. У межах дослідження використовувалися авторські вправи, навчальні завдання та розробки уроків, які виступали практичними інструментами реалізації педагогічних умов і діагностики рівня сформованості досліджуваних умінь.

- *математична статистика*: - побудову діаграм, відсотковий аналіз і визначення статистично значущих змін у рівнях сформованості естетичного досвіду учнів.

Апробація результатів роботи. Результати дослідження висвітлено у фаховій статті “Проектувальне формування естетичного досвіду четвертокласників на уроках мистецтва (“Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи”) (м. Умань, категорія “Б”), доповідалися та обговорювалися на XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Modern digital technologies and problems of their use» (24-26.10. 2025) з висвітленням базових положень нашого наукового дослідження в тезах “Категорія «естетичний досвід» та його структура в контексті сучасної мистецької освіти”; I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції "НАУКОВІ ІНСАЙТИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: ВІД ПОШУКУ ДО ВТІЛЕННЯ" (24 жовтня 2025 рік) за результатами якої надруковано тези “Формування естетичного досвіду учнів на уроках мистецтва”

Експериментальна база дослідження. Експериментальна робота проводилася на базі Гнідинського ліцею імені Петра Яцика.

Структура і обсяг магістерської роботи: вступ, два розділи, висновки до двох розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

1.1. Розкриття сутності базових понять дослідження

Поняття «досвід» є одним із провідних вимірів життєвої та професійної зрілості кожної людини. Саме він забезпечує взаємозв'язок між мисленням та дією, дозволяючи усвідомлювати та оцінювати власну діяльність і вдосконалювати її на основі практичних висновків. Науковиця Соловієнко В. поняття досвід класифікує за низкою таких ознак: за сферою формування (життєвий та професійний), за формою існування (безпосередній та опосередкований), за морально-соціальною спрямованістю (моральний та аморальний), за характером результатів діяльності (репродуктивний і продуктивний), за впливом на ефективність діяльності (конструктивний та деструктивний), за широтою охоплення (широкий та вузький), за способом набуття (стихійний і цілеспрямовано сформований), за рівнем упорядкованості (системний і фрагментарний), за типом діяльності (операційно-виконавчий або інтелектуально-креативний), за сферою існування (предметно орієнтований) [43].

У наукових джерелах категорія «досвід» не нова. З філософської точки зору її прийнято трактувати як віддзеркалення об'єктивного світу та суспільної практики в свідомості людини, одержане в результаті активного пізнання. Важливим є прийняти необхідність розвитку так би мовити «сродності», на якій наголошує Г. Сковорода [41], який теж розглянув цю категорію з філософської точки зору, а також її цінність у розвитку художньої творчості, носильної і в також такої творчості, якою можуть скористатися усі учні у навчальному закладі, і відповідно прокладати шлях такій школі на те, щоб було духовне процвітання та одужання людей [11 с. 12].

В свою чергу науковець В.В. Мачуський розглядає цю категорію як інтегративне утворення, яке поєднує інтелектуальний, емоційно-ціннісний, та діяльнісний аспекти особистісного розвитку людини. Науковець підкреслює, що ця категорія є не лише результатом практичної взаємодії людини з навколишнім світом, а також процес перетворення зовнішніх впливів у внутрішній духовно-когнітивний ресурс. Таким чином, поняття досвід має достатньо складну історію розвитку, оскільки тривалий час залишалося об'єктом філософських розбіжностей між матеріалістичними та реалістичними підходами [24].

Відомі педагоги також розглядали поняття «естетичний досвід» як важливу складову процесу формування особистості.

Так, С. Русова у своїх дослідженнях наголошує на важливості естетичного досвіду та виховання учнів на уроках і її слова підтверджують те, що формування почуттів та відчуття прекрасного, прагнення до гармонійності повинно бути не тільки у своєму житті, а також і в душі, в мистецтві, витворах професіоналів, і в особистих справах та твореннях [40, с.192]. Поняття естетичний досвід досліджували не тільки філософи та мистецтвознавці, а також і педагоги. Великий внесок у розвиток «естетичного досвіду» та «естетичного виховання» зробив відомий педагог В. Сухомлинський, який ввів так звану «Школу радості» в якій проходили уроки мистецтва. Її особливістю було те, що вона сприяла розвитку естетичних здібностей кожного здобувача освіти через прямий зв'язок з природою та мистецтвом, створюючи місце в якому учні могли самовиразити себе.

В. Сухомлинський у своїх напрацюваннях завжди робив акцент на тому, що роль вчителя, його особистісні, моральні та духовні якості відіграють важливу роль у виявленні та розвитку творчих здібностей, тобто педагог виконує функцію “дослідника” розкриває особистість учня [14, с.39]. Педагог наголошує на тому, що жоден творчий процес не може бути під керівництвом стереотипів та “шаблонів”, адже справжній творчий розвиток передбачає свободу мислення та оригінальність, яка не може розвиватися у стандартизованих формах [14, с.37] В. Сухомлинський цим висловом підкреслює те, що творчість не може існувати без свободи та експериментів. Вона готова вийти за межі та шукати нові шляхи вираження та пізнання.

Так, науковець І. Зязюн також вивчав поняття «естетичний досвід» та «естетичне виховання». У своїх напрацюваннях він пише, що моральна цінність є основою культури, яка виражає єдність з суспільством та гармонійними стосунками між людьми і, що саме у формуванні свідомості полікультурна освіта відіграє важливу роль, насамперед через народне мистецтво - живопис, пісні, архітектуру, декоративне мистецтво [8, с.18]. І. Зязюн вважає, що школи, недостатньо ефективно передають естетичний досвід, і це в свою чергу знижує якість особистості в культурному просторі, і як результат втрачається духовний орієнтир та цінності

[8, с.18]. Так, урок мистецтва повинен, на думку В. Кардашова розкрити відчуття «калокагатії», тобто об'єднання фізичної та духовної складової людини і допомогти зрозуміти красу, розрізнити прекрасне і потворне, що призведе до такого стану, як «камертон» для подальшого життєвого шляху в діяльності людини [11, с.11]. У своїх роботах В.В Марків розглядає поняття естетичного досвіду через дотичну категорію «естетичне виховання» як невід'ємну частину моральної та фізичної складової виховання. Розвиток «естетичного виховання» є основним чинником, що впливає на збагачення, вектор і темп культурного розвитку суспільства [4]. Це допомагає формуванню у дітей молодшого шкільного віку таких можливостей, що можуть сприяти не тільки на сприйняття естетики, а також прекрасних речей у житті і мистецтві, а також допомагають кожному бути тим хто створює естетичні цінності [19, с.127]. Значущість цих навичок у формуванні особистості школяра є в усіх аспектах беззаперечною, тому що, мистецтво впливає на формування і також становлення індивідуальності людини, здібностей в творчій сфері, а також чуттєвій та емоційній [19, с.128]. Також дослідниця Л. Масол [20], [21], [22], [23] своїм висловом підкреслює, що естетичні потреби починали формуватися на ранніх етапах розвитку людського суспільства [21, с.8] Люди у період палеоліту прикрашали свої предмети побуту, створювали малюнки на стінах, використовували кістки тварин та каміння для прикрас. І як зазначила Л. Масол, що початок потрібно шукати саме у періоді становлення первісного людства, коли люди сприймали красу через практичні надбання та міфічну ідеологію. У процесі того, коли учні ознайомлюються з творами мистецтва, то вони розвивають не тільки своє естетичне сприймання, але і розглядають це через культурно-історичний контекст, і саме мистецька освіта стала провідною у різних епохах [2]. Мистецтво для учнів постає не тільки через сукупність міфічних та вигаданих образів, але як джерело знань про людей, які проживали у різний період часу. Розглядаючи проблему формування естетичного досвіду та вплив мистецтва на розвиток естетичних почуттів учнів, вітчизняний науковець, О. Плахотський зазначав, що заохочення до естетики повинно насамперед бути під наглядом спеціального керівника, який пов'язаний з педагогічною працею [57]. Науковець Р.І Шпіца підкреслює вагомість мистецтва для формування естетичного досвіду учнів, а також вплив на світогляд та внутрішній

розвиток, на напрямок впливу естетичних навичок для того, щоб розкрити ідейну сторону мистецтва, формуванню ідейних переконаностей і в цілому моральних цінностей [64, с.256]. Отже, всі науковці підходять, до цього поняття з історичної точки зору. Як висновок можна зазначити те, що формування естетичного досвіду є дуже важливою складовою для розвитку творчих здібностей учнів.

У наукових педагогічних джерелах дефініція «досвід» розглядається як: сукупність знань, умінь, навичок (знання, які здобуваються в житті, на практиці) [58], [27] сукупність подій і переживань (те, що вже відбулося в житті людини, з чим їй довелося зустрітися) [42]. Так, в наукових джерелах [9], [35], [30], [45], [46] естетичний досвід розглядається як важливий аспект складової естетичного виховання дитини, що пов'язаний з емоційним сприйняття та інтелектуальним розумінням художніх образів та явищ. До цього відноситься не тільки здатність до естетичного усвідомлення та осмислення краси навколишнього середовища, а й про поглиблені роздуми і переживання, які виникають в учнів під час «проживання» мистецтва. На думку О. Ребрової [35], естетичний досвід є суб'єктивною й індивідуальною складовою людини, у якій поєднуються елементи як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. На переконання вченої, знання, що виникають у результаті мистецької діяльності, формують об'єктивний рівень досвіду, тоді як почуття, емоції та індивідуальне сприйняття визначають його унікальну суб'єктивну природу. А відтак, естетичний досвід має розглядатися як єдність раціонального та емоційного, загальнолюдського й індивідуального. Натомість Г. Сотська [45] під поняттям «естетичний досвід» розуміє постійний творчий процес та розвиток в духовній сфері людини, розуміння своєї подальшої роботи, передачу людських цінностей та національного виховання [45]. Не менш важливим є науковий доробок Я. Стрельцова [46], у якому йдеться про естетичний досвід як про те, що охоплює не тільки сприймання творів мистецтва та бачення прекрасного, але й ретельне їх осмислення. Автор вказує на те, що естетичний досвід охоплює не тільки сприймання та бачення прекрасного, але й ретельне осмислення творів мистецтва, тобто люди формує свої власні цінності, розвиває творчий потенціал, можливість мислити критично, що є невід'ємною частиною для розвитку суспільстві та культурної спадщини [46]. Відтак, завдяки цьому людина формує свої власні

цінності, розвиває творчий потенціал, можливість мислити критично, що є невід'ємною частиною для розвитку суспільстві та культурної спадщини [46]. Не менш цікавим є підхід, який запропоновано

О. Павловою [30] стосовно трактування естетичного досвіду. Учена розглядає естетичний досвід як чинник культуротворення. На її думку, естетичний досвід, забезпечуючи цілісність переходу від традицій до інновацій, являє собою інтегративну єдність здібностей людини, які проявляються у процесі чуттєвої культури, тобто у здатності сприймати, переживати та творити красу. Таким чином, естетичний досвід не обмежується лише художньою діяльністю, а пронизує всі сфери життєтворчості [30]. Як сукупність музичних знань і вмінь, усвідомлення засобів реалізації дій та емоційно-чуттєвої вихованості, яка характеризує рівень розвитку особистості в різних видах мистецтва, трактує музично-естетичний досвід Н. Косінська [15]. Важливою складовою естетичного досвіду є художній смак, який уможлиблює розрізнення прекрасного та потворного, гармонійного й хаотичного. Він знаходиться у тісному взаємозв'язку із природною здатністю відчувати й оцінювати естетику мистецтва, яка розвивається через уроки мистецтва, споглядання художніх творів та практичної діяльності. Відтак, художній смак – це не вроджена якість, а результат цілеспрямованого формування естетичного досвіду. Серед дотичних до естетичного досвіду категорій належить катарсис – емоційно-духовне очищення, що виникає у процесі сприйняття мистецтва. Сучасна естетика визначає катарсис як вищий рівень естетичного переживання, коли через мистецтво людина долає внутрішні суперечності, знаходячи гармонію з собою і світом. У цьому сенсі катарсис є вершиною естетичного досвіду, його духовним результатом.

В тісному взаємозв'язку з категорією «естетичний досвід» вживаються терміни «художній смак», «катарсис». Також побіжно згадуються поняття «естетичне виховання», «культурна компетентність».

Поряд з вивченням поняття естетичний досвід використовуються дотичні категорії: естетичне виховання, культурна компетентність, формування естетичного смаку. Проблематика «естетичного досвіду» та «естетичне виховання» також розглядається у працях видатних українських класиків як, К. Ушинського [53], [53], [54], [55]. В. Сухомлинського, С. Русової та Л. Масол [20,21,22], В. Радкевич [34],

О. Рудницької [36], [37], [38], [39], І. Личко, І. Зязюна [8], [9], [10], М. Паламарчук та у працях науковців А. Ярошенко [65], Б. Андрієвського [1], Г. Кондратенко [12], А. Литвиненко [18] Р. Шпіці [64] та інші.

У наукових джерелах поняття «естетичне виховання» трактується як важлива складова навчально-виховного процесу [56]. Як зазначено у довідкових джерелах (Український педагогічний словник), поняття «естетичне виховання» трактується як невід’ємна складова виховного процесу здобувачів освіти, що формує розвиток особистості, художніх смаків, почуттів, суджень, і також сприяє до принципів краси у різних сферах діяльності людини сприймати навколишню дійсність [56].

Таблиця 1.1

Основні поняття дослідження та їх визначення

Термін	Визначення терміну	Автор / джерело
«Естетичний досвід»	Естетичний досвід - практичні та художні напрацювання, що показують створення та усвідомлення різних предметів. Естетичний досвід охоплює не тільки сприймання та бачення прекрасного, але й з осмислення творів мистецтва, людина формує свої власні цінності, розвиває творчий потенціал, можливість мислити критично, що є невід’ємною частиною для розвитку суспільств та культурної спадщини	Науковець Я. Стрельцов [46], [52], [53], [54], [55], [8], [9], [10]
«Естетичне виховання»	Невід’ємна складова виховного процесу здобувачів освіти, що формує розвиток особистості, художніх смаків, почуттів, суджень, і також сприяє до принципів краси у різних сферах діяльності людини сприймати навколишню дійсність	Український педагогічний словник [56], [20], [21]
«Культурна компетентність»	Характеристика людини, її особистості, яка показує готовність до активної діяльності у соціокультурному середовищі, ефективної комунікації індивіда та адаптації до культурного розмаїття.	І. Варнавська та О. Черемісін [29]
«Формування естетичного смаку»	Поняття в естетичній теорії, яке виражає здатність людини на основі певних емоційних реакцій оцінювати та усвідомлювати естетичні властивості об’єктів. Сприймання людиною того, що є естетично привабливим, або навпаки “потворним”, як у творах мистецтва так і в реальному житті. Естетичний смак дає можливість розрізняти те, що наділено естетичною цінністю, від таких, що її не мають.	Термінологічний словник етики та естетики [49], В. Сухомлинський, С. Русова, Л. Масол, Р. Шпіца
«Катарсис»	Історично термін належить до давньогрецької філософії та естетики і означає як сутність та ефект естетичного переживання (відновлення внутрішньої рівноваги)	Соловйов В. А. [44]
«Художній смак»	Розглядається як багатокомпонентна інтегративна характеристика особистості, яка здатна сприймати та осмислювати, оцінювати витвори мистецтва. Поняття поєднує в собі ціннісні, когнітивні та емоційні компоненти.	Торчевська Н. [51]

Проаналізувавши наукові трактування поняття «естетичний досвід» та дотичних поняття, визначаємо «естетичний досвід четвертокласників» як сукупність мистецьких знань (зокрема, відповідно до змістового наповнення курсу

«Мистецтво») та умінь, що забезпечують емоційне сприйняття та інтелектуальне розуміння художніх образів та мистецьких явищ, які формуються в мотиваційно-творчій, емоційно-чуттєвій та аксіологічно-орієнтаційній сферах діяльності школяра.

Так, естетичний досвід – важливий аспект складової естетичного виховання школяра, який пов’язаний з емоційним сприйняття та інтелектуальним розумінням художніх образів та явищ. До цього відноситься не тільки здатність до естетичного усвідомлення та осмислення краси навколишнього середовища, а й про поглиблені роздуми і переживання, які виникають в здобувачів освіти під час уроку. Саме формування та розвиток естетичного досвіду реалізується на уроках художньо-естетичного циклу, зокрема мистецтво. Естетичний досвід в учнів є головним інструментом для розвитку творчості. Так, мистецтво є основним двигуном, який сприяє становленню та розвитку індивідуальності кожного учня. У здобувачів освіти формується власне судження стосовно побаченого в навколишньому світі, формуються моральні орієнтири. Однією з важливих функцій «естетичного досвіду» на уроках мистецтва є формування моральних цінностей та життєвих орієнтирів [3]. Здобувачі освіти в яких спостерігається багатий естетичний досвід, частіше показують високий рівень соціальних навичок, емпатії, співчуття. Через сприйняття прекрасного учні вчаться розрізняти добро та зло, гармонію чи дизгармонію. Естетичний досвід в освітній сфері є основним двигуном, який допомагає формувати особистість кожного учня. У здобувачів освіти з’являється своя власна думка стосовно побаченого в навколишньому світі, розвиваються моральні цінності. В учнів виникає розуміння того, яке місце вони займають в цьому суспільстві. Аналізуючи останні дослідження і публікації можна зробити висновок, що у педагогічній практиці залишається недостатньо дослідженим розвиток емоційної сфери та психологічної складової виховання та розвитку учнів початкових класів. Також виявляється, що сучасна система освіти акцентує свою увагу на оволодінні теоретичних навичок, але не зосереджують увагу на розвитку практичних напрацювань учнів. Відтак, розглянувши поняття «естетичний досвід» та дотичні категорії пропонуємо трактувати її як: важливий аспект складової естетичного виховання дитини, важлива складова навчально-виховного процесу, що

формує розвиток особистості, художніх смаків, почуттів, суджень, і також сприяє до принципів краси у різних сферах діяльності людини сприймати навколишню дійсність. Естетичний досвід в учнів є головним інструментом для розвитку творчості. Естетичний досвід особистості є безперервним процесом, що охоплює не лише сприймання та усвідомлення прекрасного, а й глибоке осмислення мистецьких творів, у межах якого формується система цінностей, розвивається творчий потенціал та критичне мислення. У своїх напрацюваннях Г. Сотська наголошує на тому, що емоційно-почуттєва основа естетичного виховання здобувачів освіти у процесі художньо-творчої діяльності відіграє важливу роль у формуванні його особистого ставлення до мистецтва [45, с.8]. Саме через таке емоційне залучення відбувається глибше розуміння художнього образу, активізується уява. Це зумовлює не лише засвоєнню знань, а і становленню естетичних уподобань, емоційної чутливості та здатність до самовираження. Так, емоційна складова є не лише засобом зацікавлення школярів, а й важливою умовою для повноцінного розвитку цілісного естетичного досвіду в процесі навчання. Ми вважаємо, що естетичний досвід є структурованою системою емоційно-ціннісних орієнтирів, який не тільки відображає індивідуальне ставлення до краси, а і дає можливість учням мати здатність до естетичного прогнозування. Можливість передбачити в якому форматі та стилі проявиться краса у майбутньому. Таким чином естетичний досвід забезпечує не лише емоційне збагачення, а і здатність до культурного відтворення.

1.2. Педагогічний потенціал інтегрованого курсу «Мистецтво» у процесі формування естетичного досвіду четвертокласників

Як зазначалося у 1 параграфі, у сучасній педагогіці естетичний досвід трактується як інтегративний результат сприйняття, оцінки й творчої діяльності учня. Відтак, формування естетичного досвіду в початковій школі відбувається через систему художньо-практичної діяльності саме на уроках художньо-естетичного циклу, зокрема інтегрованому курсі «Мистецтво». Цей процес передбачає: знання творів мистецтва, їх споглядання та «проживання»; усвідомлення їх емоційного змісту; створення власних художніх образів; осмислення авторського творчого результату. Саме інтегрований курс «Мистецтво»

(автори: Л. Масол, Л. Кондратова та ін.) [23], [13] забезпечує можливості для такого досвіду, поєднуючи різні види просторових, часових та просторово-часових видів мистецтва. На уроках учень не просто відтворює зразок, а переживає художню дію, стає співавтором естетичного процесу. Так, у процесі малювання під музику, інсценування пісні чи створення мистецького мініпроєкту школярі вчаться виражати емоції, розуміти образну мову мистецтва, усвідомлювати власні відчуття, тобто набувають естетичний досвід. Спираючись на дослідження психологів (Ж. Піаже, Л.Виготського, К. Роджерса), які підкреслюють, що формування естетичного досвіду пов'язане з розвитком уяви, емпатії та асоціативного мислення. Через естетичне сприймання діти вчаться усвідомлювати власні емоції, розуміти інших і будувати ціннісні відносини з навколишнім світом. Тому мистецькі мініпроєкти для четвертокласників мають бути не лише пізнавальними, а й емоційно-діяльними, спрямованими на відкриття краси в природі, людині, музиці, кольорі, формі, тощо. Так, на формування естетичного досвіду впливає використання на уроках мистецтва: інтерактивних художніх діалогів (аналіз картини, пісні, запитання й обговорення почуттів); порівняльного сприймання (зіставлення різних видів мистецтва); асоціативно-ігрових методів (створення художніх образів через рух, інсценізацію, звук, колір); проєктної діяльності (створення мініпроєктів, постерів, колажів); інтеграції з ІТ-технологіями (цифрові колажі, використання музичних лабораторій, тощо). Не менш важливе значення для ефективного формування естетичного досвіду мають: наявність емоційно-безпечного середовища (наявність укриттів в загальноосвітніх навчальних закладах, атмосфера підтримки, довіри й відкритості у класному колективі, тощо); інтерактивна взаємодія (використання вчителем діалогічних форм та групової творчості); мотиваційна значущість (зв'язок мистецьких завдань із життєвим досвідом дітей та розуміння їх практичного застосування на практиці); індивідуалізація (врахування різних типів сприйняття (візуального, слухового, кінестетичного та наявність різнорівневих завдань для школярів відповідно до їх вікових особливостей).

Формування естетичного досвіду безпосередньо відбувається на предметах художньо-естетичного циклу, зокрема інтегрованого курсу «Мистецтво» і є основним інструментом, який впливає на розвиток емоційної сфери здобувачів

освіти. Інтегрований курс «Мистецтво» не лише забезпечує засвоєння базових знань про види мистецтва, але й виступає основним компонентом у формування емоційної чутливості, розвитку творчих здібностей і розвиток навичок естетичного самовираження та стає основою формування естетичного досвіду. Особливість цього курсу полягає в тому, що здобувачі освіти вчаться розпізнавати власні емоції, внутрішні переживання та бажання через які вони сприймають світ. У результаті цього учні набувають здатність не просто відтворювати вже створений матеріал, а і розвивають власну позицію стосовно мистецтва, особливе враження про красу.

У Новій українській школі вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво» здійснюється за двома основними типовими освітніми програмами під керівництвом О. Савченко [47] та О. Шияна [48]. Ці дві програми створені на основі державного стандарту початкової освіти, але мають різні підходи та методику формування уроку мистецтва.

Типова освітня програма О. Савченко має чітку структуру та послідовне викладення матеріалу. У межах вивчення мистецької галузі ця програма передбачає інтеграцію двох видів мистецтва (музичне мистецтво та образотворче мистецтво).

Курс «Мистецтво» у цій програмі формує у здобувачів освіти первинні уявлення про світ художні образи, засоби виразності, художні техніки).

У Типовій освітній програмі під керівництвом О. Савченко акцентується увага на: здатності сприймати та критично оцінювати твори мистецтва (основною функцією цієї компетентності є формування емоційного сприйняття художніх образів, вміння виражати особисте ставлення до різних видів мистецької діяльності (музика, живопис, театр, кіно), здобувачі освіти вчаться розпізнавати різні елементи стилю, аналізувати та сформулювати власне бачення); формуванні у школярів естетичного досвіду, програмою передбачено ознайомлення здобувачів освіти з базовими мистецькими категоріями (ритм, колір, композиція, жанр), школярі вчаться створювати власні продукти мистецтва, самовиражатись, а також опановують уміння сприймати творчість, як один із видів комунікації); формування естетичного досвіду та ціннісного ставлення до мистецтва (учні навчаються бачити прекрасне у навколишньому середовищі, виявляють емоційно-ціннісне ставлення до

витворів мистецтва, традицій, культури народу та інших країн світу, збагачується внутрішній світ школярів).

Уроки мистецтва за програмою О. Савченко побудовані за структурою традиційного уроку:

- Вступна частина (метою цього етапу створити гарний настрій школярам, налаштувати на роботу, мотивувати та викликати зацікавленість у виконанні завдань)
- Основний етап (головна частина уроку в якій здобувачі освіти занурюються у навчальний процес слухання, аналіз музичних творів, виконання музичних творів, малювання);
- Рефлексія (на цьому етапі школярі разом із вчителем підводять підсумки, структурують набуті знання, обговорюють власні враження, результати їхньої діяльності, закріплюють основні поняття та навички, учні висловлюють власну думку)

Отже, реалізація інтегрованого курсу «Мистецтво» за типовою освітньою програмою О. Савченко спрямоване на закладання фундаменту мистецької грамотності та формування естетичного смаку.

Типова освітня програма під керівництвом О. Шияна презентує інноваційний підхід до організації уроків мистецтва. За цією програмою урок вивчається не окремими дисциплінами (музика та малювання), а цілісно. Програма націлена на: розвиток емоційного інтелекту (ця програма створює сприятливі умови для формування у школярів емпатійного ставлення до почуттів інших людей. Здобувачі освіти вчаться емоційно реагувати на кольори, звуки, ритм, образи, розпізнавати свої власні емоції (сум, радість, тривога, захоплення), формується здатність керувати емоціями); здатність до роботи в групах (ключовою компетентністю цієї програми є розвиток соціальних навичок, комунікації, розвиваються навички домовлятися, колективна участь у творчих проєктах); формування естетичного смаку (програма націлена на здатність школярами бачити красу навколишнього середовища, оцінювати красу, пропорції, гармонію, розвивається критичне мислення).

Метою інтегрованого курсу «Мистецтво» є не тільки ознайомлення з основними видами мистецтва, поняттями, а і застосування набутих знань у практичній діяльності.

Особливості програми під керівництвом О. Савченко: в'язок з іншими предметами, які не пов'язані з мистецькою галуззю (за допомогою таких уроків учнів вивчають геометричні фігури, симетрію, пропорції, досліджують природні явища. Такий підхід розширює знання школярів та глибше осмислюють навчальний матеріал); акцентується увага на процесі виконання творчих робіт, а не на результативності (визначальною рисою програми є цінування процесу створення художніх творів, школярі не бояться висловлювати власну думку, формують власний індивідуальний стиль); проєктний та ігровий формат навчальної діяльності (в цій програмі уроки організовуються у вигляді ігрових ситуацій та творчих проєктів, які в свою чергу включають (ігрові сюжети, міні-проєкти, рольові ігри, роботу в парах та групах).

У структурі уроку переважають творчі завдання, досліді, проєкти. Школярам надається не тільки класичні твори та традиційний навчальний матеріал, а і сучасні, а саме арт-терапії, цифрове мистецтво. Учні можуть працювати в групах, парах. Метою програми є відходити від традиційного навчально процесу і переходити до сучасного.

Розглянуті типові освітні програми під керівництвом О. Савченко та О. Шияна пропонують різні методики та реалізацію інтегрованого курсу «Мистецтво» у початковій школі.

Програма О. Савченко націлена на класичну модель навчання мистецтву, де пріоритетом є формування базових умінь та навичок. Але програма під керівництвом О. Шияна надає сучасний підхід до формування естетичного досвіду у школярів.

Обидві програми створені для формування естетичного досвіду та культури учнів застосовуючи їх під особливості когнітивного розвитку, орієнтирів закладу освіти та позиції педагогічних працівників.

Формування естетичного досвіду школярів охоплює як когнітивні компоненти так і емоційні. Як зазначає Т. Голінська «формування» є кінцевим результатом у

творчій діяльності, отримання всіх необхідних навичок [5]. Поєднання інтелектуальної активності школярів та емоційно чуттєвої сфери формує у здобувачів освіти здатність до усвідомлення естетичних цінностей, що у свою чергу сприяє формуванню та становленню творчої особистості.

Навчання мистецтву в межах вивчення інтегрованого курсу безпосередньо впливає на формування естетичного досвіду. Цей процес включає: приймання творів мистецтва (базовий етап у формуванні естетичного досвіду, учні вчать фокусувати увагу на деталях, школярі вчать зчитувати настрій твору, відчують настрій, темп, динаміку, кольорову гаму); емоційні переживання - (емоційний відгук у школярів (емоційні переживання є ключовою ланкою у формування естетичного досвіду), переживання, радість, смуток, внутрішній спокій); розвиток естетичного смаку - через різні види мистецтва у здобувачів освіти розкриваються внутрішні почуття, фантазія, асоціації (формування внутрішньої позиції, здатність до самокритики, розвивається естетична свідомість і здатність бачити красу); художньо-творчу діяльність (залучення школярів до створення власних продуктів мистецтва. Творчість допомагає учням мати впевненість у власних силах та емоційному піднесенню, яке виникає в результаті створення власного мистецького продукту); взаємодію з однокласниками (школярі навчаються слухати думку однолітків, ділитися своїм набутим досвідом, співпереживати, поважати погляди інших учнів).

До процесу формування естетичного досвіду в учнів 4 класу на уроках мистецтва потрібно підходити ретельно систематично та поступово. В основі роботи лежить участь педагога та його педагогічна діяльність. Не менш важливим етапом розвитку творчої та духовної сфери є наполеглива праця самого здобувача освіти. Процес засвоєння здійснюється через опрацювання та осмислення творів художнього напрямку, сприйняття учнем певної інформації через власні емоції та почуття. У своїх напрацюваннях С. Гарбар досліджує те, що здатність до емпатії та емоційного відгуку формуються у здобувачів освіти поступово і відповідно до вікових категорій, сприяючи становленню емоційно-чуттєвої сфери [33, с.28]. З педагогічної точки зору «естетичний досвід» та процес його формування тісно пов'язаний з взаємодією та дотичністю учня до художніх образів, у ході яких

створюється відповідна емоційна оцінка та ставлення до навколишнього середовища. Для школярів цей процес має значення, оскільки формуються базові поняття, уявлення та сприймання краси. Процес розгортається у певних умовах, які організовує педагог (уроки мистецтва, позакласні заходи, інтеграція з іншими предметами в яких є матеріал пов'язаний з образотворчим мистецтвом). Позитивні емоційні переживання значною мірою мотивують учнів для пізнання та розкриття творчих здібностей. Чим раніше учень занурюється в умови естетичного впливу, тим вищою є ймовірність досягти позитивних результатів [7, с. 75].

Віковий період, у якому перебувають учні 4 класу характеризується суттєвими змінами у психічному розвитку зокрема увага, пам'ять, мислення, мовлення. Це пов'язано з переходом учнів від молодшого шкільного віку до підліткового. У здобувачів освіти зростає пізнавальна діяльність, формування власного стилю. Під час вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво» в учнів продовжує формуватися перехід від наочно-дійового та наочно-образного мислення до словесно-логічного мислення. Мистецтво розвиває саме образне мислення. Шляхом застосування візуальних і слухових джерел інформації (картини, театралізація, музика, скульптура) учні вчаться мислити критично, формулювати власні судження стосовно побачених явищ у мистецтві. Пам'ять в учнів 4 класу теж зазнає змін. Поступово відбувається перехід від мимовільного до довільного запам'ятовування. Під час вивчення мистецтва школярі можуть запам'ятовувати не тільки назви термінів, понять, імена митців, а й опановують структуру та логічну послідовність під час виконання завдання. Емоційна насиченість мистецької інформації значною мірою сприяє її ефективному засвоєнню, оскільки емоційно забарвлений матеріал закріплюється у пам'яті швидше та глибше. У віці 9-10 років школярі повинні мати певний багаж досвіду, умінь та навичок, а саме створення та відтворення певних художніх образів. Враховуючи рівень когнітивного розвитку учень в цьому віці здатний розрізняти такі поняття як гармонія та дисгармонія. Таким чином учні готові переходити на інший рівень складності. В учнів 4 класу саме в цей період відбувається активний розвиток емоційної сфери, творчої уяви, що допомагає педагогу зробити якісну платформу для створення всіх умов творчої праці школярів, уміння мислити критично, оцінювати та осмислювати власні напрацювання з

естетичної точки зору. Практичний досвід свідчить про те, що учні 4 класу сприймають мистецтво достатньо поглиблено. Показовим у цьому випадку є, коли здобувачі освіти в процесі слухання музичних творів створюють уявні образи, пов'язують почуте з певним часом періодом їхнього життя, природними явищами, в також інтегрують музичні враження з образотворчою діяльністю. Коли вчитель пропонує учням зобразити свої особисті переживання на аркуші паперу (намалювати малюнок, створити ілюстрацію), саме цей час відбувається перетворення естетичного сприймання учнями дійсності, яке формується у внутрішньому світі школярів на продукт мистецтва. Це є показником того, що формування естетичного досвіду відбувається якісно, оскільки здобувачі освіти відтворюють, те що вони відчують, переживають. Це є відображенням внутрішнього світу школярів. Учитель в цьому процесі виступає як той хто організовує простір для естетичної праці. Педагогу потрібно для забезпечення гармонійного розвитку школярів своєчасно діагностувати природні обдарування, таланти і послідовно зміцнювати досягнення учнів систематичними завданнями та вправами [26, с.2]. Під час роботи слід враховувати індивідуальні особливості кожного школяра, його інтереси, емоційний стан, досвід, який вже набутий або тільки починає формуватися. Враховуючи це слід застосовувати індивідуальний підхід у навчанні надаючи кожному учню розкрити свій потенціал та реалізувати себе в мистецькій діяльності. Сучасне мистецьке навчання формується на принципах особистісно-орієнтованого та компетентнісних підходів [16, с.8]. У молодшому шкільному віці здобувачі освіти мають певні психолого-педагогічні особливості. Нервова система у здобувачів освіти молодшого шкільного віку має гнучкість і здатність адаптуватися до нових умов. Це свідчить про те, що учні можуть швидко опрацьовувати нову інформацію, чутливо сприймати зміни, які відбуваються в навколишньому середовищі. Така особливість допомагає у навчанні, розвитку мислення, пам'яті та емоційної чутливості. У процесі навчання в початковій школі учні сприймають інформацію за допомогою образів, тому потрібно під час уроків використовувати наочні матеріали, малюнки, відео. Слід зазначити, що у школярів дуже розвинена уява. В цей час в учнів вона стає основним інструментом художньої діяльності. Уява - це здатність учнем створювати власні образи, на основі пережитих

емоцій та почуттів. Значний вплив для формування уяви у здобувачів освіти має урок мистецтва, оскільки він пов'язаний з образним мисленням та емоційним сприйняттям дійсності. Особливості мисленнєвих процесів учнів 4 класу представлено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Особливості мисленнєвих процесів учнів 4 класу

Психічний процес	Особливості мислення	Вплив уроків мистецтва
Мислення	Перехід від наочно-образного до логічного мислення. Початок формування критичного мислення.	Розвивається образне мислення через сприймання творів мистецтва, формування власних суджень, аналіз.
Пам'ять	Поступовий перехід від мимовільного до довільного запам'ятовування.	Учні запам'ятовують терміни, імена митців, логічно підходять до виконання творчих вправ. Емоційне забарвлення сприяє кращому запам'ятовуванню.
Увага	Підвищується обсяг і стійкість уваги, учні більше концентруються на матеріалі.	Завдяки інтерактивним формам роботи учні краще зосереджуються та утримують увагу.
Уява	Розвинена, стає ключовим інструментом художньої діяльності.	Через опис мистецьких творів, участь у презентаціях проєктів розвиває мовленнєву активність школярів.
Емоційна сфера	Активно формується емоційна чутливість, емпатія.	Учні вчаться розпізнавати власні емоції через призму мистецької діяльності, та проявляють свій внутрішній стан через виконання творчих завдань.
Когнітивна сфера	Формується усвідомлення таких понять «краса», «гармонія», «естетика». Таким чином, хоча естетичне почуття не завжди зумовлюється раціональним міркуванням та логічним мисленням, але воно водночас має інтелектуальну природу і проявляється у свідомій діяльності людини [17, с.49]	Мистецтво стимулює осмислення естетичних цінностей, що є основою для глибшого особистісного розвитку.

Так, мистецтво активізує емоційно-чуттєву сферу, розвиває уяву та має великий вплив на моральні орієнтири здобувачів освіти, цінності, переконання та переживання, зумовлюючи їх ставлення до власного «Я» до інших і до навколишнього середовища [63]. Урок мистецтва в початковій школі не лише формує художню культуру учнів, а також є головним інструментом для розвитку емоційної сфери, естетичного сприйняття, творчої уяви. Різноманітність методів проведення уроків дозволяє не тільки урізноманітнити навчальний процес, а також адаптувати його до вікових особливостей та можливостей учнів.

Існують так класичні типи проведення уроків мистецтва:

1. Урок засвоєння нових знань (учні ознайомлюються з основними термінами та поняттями, видами мистецтва. На таких уроках вчитель є джерелом знань для здобувачів освіти, а учні в свою чергу сприймають, аналізують та відтворюють навчальний матеріал);

2. Урок формування практичних умінь та навичок (основою такого уроку є виконання творчих завдань учнями (малювання, аплікація, музика, театралізація);
3. Урок узагальнення та систематизація знань (функцією такого уроку є закріплення вивченого матеріалу);
4. Урок - контроль (метою цього уроку є перевірка сформованості знань у школярів, демонстрація проєктів, художніх творів на певну тематику);
5. Комбінований урок (такий урок зазвичай поєднує в собі декілька завдань, а саме сприймання мистецького твору, аналіз, практична діяльність, рефлексія).

Таблиця 1.3

Класифікація типів уроків мистецтва у початковій школі

Тип уроку	Характеристика	Переваги	Недоліки
Урок засвоєння нових знань	Учні ознайомлюються з термінами, поняттями. Вчитель є основним джерелом знань для школярів. Відбувається формування первинного уявлення про об'єкти.	Учні мають теоретичну базу, відбувається формування інтересу до мистецтва.	Школярі обмежені залучені у творчій діяльності.
Урок формування практичних умінь	Здобувачі освіти малоюють та виконують творчі завдання, аплікації та ритмічні вправи.	В учнів розвивається дрібна моторика, фантазія.	Складно організувати учнів для практичної роботи, потребує багато часу.
Урок узагальнення та систематизації	Закріплення вивченого матеріалу та систематизація здобутих знань умінь та навичок. Узагальнення понять через творчі вправи.	Сприяє глибшому розумінню матеріалу, формуванню навичок та аналізу творчих творів.	Учні менше залучені у творчій діяльності, можлива втрата інтересу.
Урок-контроль	Перевірка знань учнів та демонстрація творчих робіт учнів, міні-проєкти.	Можна оцінити результати школярів.	Учні хвилюються під час демонстрації своїх робіт та проєктів.
Комбінований урок	Поєднуються такі етапи як сприймання, аналіз, виконання творчих завдань	Всебічний розвиток школярів.	Складність для вчителя у плануванні уроку.

Окрім типів проведення уроку також є форми, що стосуються методу подання навчального матеріалу:

1. Урок - розповідь (учитель є доповідачем навчального матеріалу розповідаючи учням про світ мистецтва та біографії відомих митців). Для оптимізації навчального процесу слід застосовувати дидактичний матеріал, зокрема плакати, зразки робіт, ілюстрації, фотографії, вироби декоративно-ужиткового мистецтва [32, с.61];

2. Урок - дослідження (учні досліджують музичні та художні твори. Такий урок сприяє розвитку критичного мислення;
3. Урок - експеримент (школярі створюють власні проекти, поєднують різні стилі тощо);
4. Урок - гра (є ефективним для учнів початкової школи. Вчитель використовує рольові ігри, казки, тим самим розвиваючи у школярів уяву);
5. Урок - діалог (побудований на обговоренні питань. Вчитель залучає учнів до дискусії).

Таблиця 1.4

Характеристика форм проведення уроків мистецтва за поданням навчального матеріалу

Форма уроку	Характеристика	Переваги	Недоліки
Урок-розповідь	Вчитель є головним джерелом інформації для школярів. Доцільно використовувати на етапі ознайомлення з новим матеріалом.	Формує в учнів базові знання, розширює світогляд та знайомить з культурою рідного краю.	Пасивна участь школярів.
Урок-дослідження	Школярі вивчають види мистецтва, самостійно шукають інформацію, формують гіпотези. Доцільно використовувати у 4 класі.	Розвивається аналітичне та критичне мислення, відбувається заохочення учнів до самостійної діяльності.	Потрібен високий рівень пізнавальної активності та методична підготовка вчителя.
Урок-експеримент	Здобувачі освіти можуть створювати власні продукти мистецтва, експериментувати з різноманітними матеріалами.	Формується уява, створюється інтерес до мистецтва	Для педагога необхідна ретельна підготовка, потрібно багато ресурсу та індивідуального підходу до кожного школяра.
Урок-гра	На уроці використовують казки, рольові ігри.	Сприяє розвитку творчості та креативності.	Необхідна ретельна підготовка для педагога.
Урок-діалог	Школярі на таких уроках обговорюють питання по темі уроку, дискутують.	Розвивається мовлення, логіка, учнів вчаться аргументувати свої думки.	Учні, які бояться публічних виступів можуть відчувати дискомфорт.

Окрім типів та форм їх проведення у сучасній педагогіці виокремлюють і жанрову класифікацію уроків мистецтва:

1. Урок-концерт (така форма проведення уроку сприяє розвитку імпровізації, інтеграції з іншими видами мистецтва)
2. Урок-вистава (учні розігрують вистави, опановують сценічну мову)
3. Урок-проект (школярі виступають у ролі дослідників, учні упродовж певної кількості знать, яку встановлює учитель працюють над створенням художнього продукту)

Жанрова класифікація уроків мистецтва у початковій школі

Жанр уроку	Характеристика	Переваги	Недоліки
Урок-концерт	Здобувачі освіти вчатьс я імпровізувати та працювати з аудиторією.	Учні можуть самовиражатись та бачити результати своєї зусиль.	Потрібна ретельна підготовка, деякі учні можуть соромитись.
Урок-вистава	Учні розігрують сценки, казки та працюють над сценічною мовою.	Розвивається мова школярів, емпатія та комунікації.	Вимагає багато часу на репетиції, не всі учні готові до публічних виступів.
Урок-проект	Школярі працюють над своєю роботою декілька уроків.	Розвивається креативність, формується дисципліна, навички самоорганізації та дослідницької діяльності.	Потребує багато часу, терпіння та ресурсів.

Формування естетичного досвіду на уроках мистецтва може відбуватися через фронтальну та індивідуальну роботу з учнями. Педагог у своїй роботі використовує різні форми та методи навчання, а саме: інтеграція з різними видами мистецтва (театр, музика, хореографія тощо), використання ІКТ на уроках мистецтва (творчі онлайн-платформи, відео, презентації). Використання на уроках інтерактивних методів навчання стимулює пізнавальну мотивацію здобувачів освіти, що якісно впливає на організацію освітнього процесу де всі учасники навчально процесу стають більш залученими до роботи, ініціативними та комунікабельними [25 с.50], створення ситуації в яких учень самостійно приймає рішення та формує власні судження стосовно побаченого або почутого, допомога та підтримка зі сторони вчителя у естетичному зростанні учня.

У процесі формування естетичного досвіду учнів має бути чітка мета (формування естетичних цінностей, розширення світогляду), зміст роботи (вибір теми уроку, створення творчих завдань для учнів), і очікувані результати (те чим керується вчитель під час роботи із школярами, відгук та оцінювання роботи).

Основні педагогічні завдання під час формування естетичного досвіду учнів 4 класу

Завдання вчителя	Характеристика
Систематизація знань	Упорядкування та узагальнення знань, отриманих учнями

	впродовж певного періоду часу.
Форматування понятійного апарату	Ознайомлення учнів з основними поняттями та термінами, розвиток застосування цих знань на практиці.
Розвиток критичного та творчого мислення	Формування навичок аналізувати твори мистецтва, вираження особистої думки стосовно побаченого.
Інтеграція з іншими освітніми галузями	Формування міжпредметних зв'язків (історія, література, я досліджую світ).
Розвиток емоційного сприймання творів	Активізація естетичних переживань, розвиток емпатії через дотичність з мистецтвом.

Отже, аналіз психолого-вікових особливостей та структури уроків мистецтва стверджує, про те що процес формування естетичного досвіду у здобувачів освіти є комплексним та поглибленим. Естетичне виховання виступає не тільки додатковим елементом у педагогічному процесі, а головним елементом, який сприяє гармонійному розвитку емоційної, когнітивної та творчої сфери школярів.

1.3. Структура естетичного досвіду учнів 4 класу

Розглядаючи структуру естетичного досвіду, попередньо звернемося до напрацювань І. Зязюна, який структурно представив сутність естетичного досвіду, виокремивши такі складники, як: емоції, потреби, почуття, смаки, погляди, ідеали. Учений вважає, що саме завдяки цим складникам, естетичний досвід регулює людську поведінку, спрямовує фокус дії людини на предмет, який здатний задовольнити людську потребу [8], [9], [10]. Проаналізувавши і деталізувавши складники естетичного досвіду, які запропоновано І.Зязюном, науковці М.Федорець та Сюй Сінчжоу по-іншому упорядковують складники естетичного досвіду, зокрема виокремлюють три сфери: мотиваційну (потяг, потреба, спонука, інтерес, почуття), емоційну (почуття, емоції, переживання) та ціннісно-орієнтаційну (оцінки, смаки, ідеали, погляди) [61].

Розглянувши сутність категорії «естетичний досвід четвертокласника» та структурні складники естетичного досвіду, які виокремлено сучасними вченими [8], [9], [10], [61], пропонуємо наступну компонентну структуру, яку представлено у таблиці 1.7.

Таблиця 1.7

Практичний досвід реалізації педагогічних досліджень свідчить про те, що розвиток естетичної сфери учнів потребує не тільки формального засвоєння теоретичних знань, а й постійного практичного застосування та осмислення естетичних речей у навколишньому середовищі. Процес набуття естетичних знань умінь і переживань є невід'ємною складовою естетично-емоційного і духовно-морального розвитку школярів, особливо під час навчання у початковій школі. Цей процес безпосередньо залежить від структури естетичного досвіду.

Н. Пахальчук у своїй науковій дисертації виділяє трикомпонентну структуру естетичного досвіду а саме (*аккумулятивний компонент, ціннісно-спонукальний компонент та творчо-результативний компонент*) [31, с.36]. У процесі ознайомлення з трикомпонентною моделлю естетичного досвіду ми дійшли висновку, що ця структура є особливо цінною для використання у педагогічній практиці, оскільки вона показує етапи естетичного розвитку школярів. Ми вважаємо, що *аккумулятивний компонент* є основним у формуванні естетичного досвіду та культури школярів, оскільки через позитивне емоційне налаштування до прекрасного у навколишньому середовищі виникають перші естетичні враження про дійсність. *Ціннісно-спонукальний компонент* про який наголошує

Н. Пахальчук має теж важливе значення для формування естетичного досвіду, оскільки дає можливість здобувачам освіти усвідомлено відноситись до оцінювання естетичних процесів та явищ. На цьому етапі взаємопов'язані емоційна сфера учня, його становлення моральних та естетичних орієнтирів, що в свою чергу допомагає тривалому і свідомому засвоєнню естетичних цінностей. *Творчо-результативний компонент* це є вершиною розвитку творчої особистості, оскільки учень не лише сприймає, але й відтворює, перетворюючи власний естетичний досвід у творчі дії. Так, струкутра Н. Пахальчук є ефективною основою для педагогічної роботи, оскільки показує послідовний особистісний розвиток молодших школярів.

У своїх дослідженнях Т. Завадська виділяє таку структуру естетичного досвіду, а саме *мотиваційно-орієнтований компонент, операційно-перцептивний компонент* та *контрольно-оцінювальний компонент* [6, с.11]. Важливим компонентом у цій системі є саме мотиваційно-орієнтований, оскільки сприяє формуванню базових понять та розвитку інтересу до мистецької діяльності. На основі цього компонента у здобувачів освіти активізується сприймання гармонії через призму емоцій. Ми вважаємо, що операційно-перцептивний компонент, про який писала у своїх роботах Т. Завадська забезпечує розвиток у школярів естетичного бачення та образного мислення. Також важливе місце у структурі естетичного досвіду посідає контрольно-оцінювальний компонент, оскільки він формує особисту думку та власну позицію. Здатність до критичного мислення, аналізу. Науковиця цією структурою наголошує на тому, що формування естетичного досвіду у здобувачів освіти, є комплексним та багатогранним і складається із взаємопов'язаних між собою компонентів, які в свою чергу впливають на творчий розвиток школярів. Вона надає змогу глибше бачити та розуміти суть естетичного досвіду, як процес який має свій початок у внутрішньому світі школярів. Структуру естетичного досвіду також досліджувала науковиця О.Шевнюк. У своїх напрацюваннях викоремлює таку структуру естетичного досвіду школярів, зокрема *когнітивний компонент, афективний компонент і сенсорний компонент* [62]. Вперше чергу з чого починається розвиток за структурою О. Шевнюк це розвиток інтелектуальних здібностей школярів, оскільки за обсяг знань про базові теоретичні поняття, стилі відповідає саме когнітивний компонент.

Знання дають основу на яку вони спираються і яка дає змогу глибше зануритися у естетичний простір. Другим компонентом за структурою дослідниці є афективний компонент, який відповідає за сприйняття учнями краси та гармонії. Через емоційні переживання (реакції на музичні твори або живопис) формується естетичний досвід, який є більш поглибленим, оскільки сприймається учнями через власні почуття. Сенсорний компонент формує здатність у здобувачів освіти відчувати, бачити всю особливості та унікальність кожного витвору мистецтва.

Структура О. Шевнюк є логічною та продуманою, оскільки вона охоплює ключові компоненти, які необхідні для формування естетичного досвіду учнів. Їх концепція полягає не тільки у засвоєнні знань, але і в розвитку емоційно-чуттєвої сфери, яка є визначальною у процесі творчого пізнання. Ці компоненти допомагають педагогу повністю охопити процес формування естетичного досвіду з урахуванням інтелектуальних та творчих можливостей кожного учня. На основі аналізу вище наведених структур естетичного досвіду можна зробити такий висновок. Кожна наукова концепція показує взаємозв'язок між емоціями та практичними діями. Структура (Н. Пахальчук, Т. Завадської, О. Шевнюк) мають таку спільну рису. Вони показують єдність та цілісність естетичного розвитку учнів. Важливо не тільки знати суть компонентів, але і грамотно поєднувати їх у навчальній діяльності. В умовах Нової української школи, перевага надається розвитку емоційного інтелекту учнів їх креативності та дотичності до культурних і традиційних цінностей, тому структуроване формування естетичного досвіду є актуальним завданням. Компоненти та ключові ідеї естетичного досвіду за Н. Пахальчук, Т. Завадською, О.Шевнюк представлено у таблиці 1.8.

Таблиця 1.8

Структура естетичного досвіду за Н. Пахальчук, Т. Завадською, О. Шевнюк

Автор	Компоненти	Ключова ідея
Н. Пахальчук [31]	1. Акумулятивний 2. Ціннісно-спонукальний 3. Творчо-результативний	Від емоційного враження - до оцінювання творчих дій у мистецькій діяльності.
Т. Завадська [6]	1. Мотиваційно-орієнтований 2. Операційно-перцептивний 3. Контрольно-оцінювальний	Формування власних суджень та особистої думки, розвиток сприйняття та формування інтересів.
О. Шевнюк [62]	1. Когнітивний 2. Афективний 3. Сенсорний	Поєднання знань, емоції та естетичного досвіду у сприйнятті мистецьких творів

Отже, аналізуючи усі вищенаведені структур ми дійшли таких висновків щодо сутності та особливостей формування естетичного досвіду у школярів. По-перше, всі структури, які дослідили (Н. Пахальчук, Т. Завадської та О. Шевнюк) демонструють багатогранність та багатокомпонентність цього процесу. Є взаємозв'язок між когнітивними можливостями, емоційними, мотиваційними та творчими аспектами. Ці структури і підхід до їх використання у професійній діяльності показує, те що естетичний досвід включає в себе не тільки засвоєння теоретичних знань і понять, але як цілісний процес в якому охоплюються різні аспекти та особливості кожного здобувача освіти. По-друге, важливим процесом у формуванні естетичного досвіду та естетичних цінностей є безпосередньо взаємодія з мистецтвом через практичні навички, які активізують емоційне сприймання творів мистецтва. Особливо актуальним це є для школярів, які навчаються у початковій школі, оскільки для них яскраві емоції виступають головним чинником у мотивації та зацікавленості. Варто зазначити і внесок вчителя у формування естетичного досвіду, тому що його роль є провідною. Так, структуроване формування у школярів естетичних цінностей, є актуальним і необхідним завданням у сучасній педагогічній діяльності, що сприяє не тільки гармонійному розвитку творчої особистості, але й успішній соціалізації. Впровадження структурованих моделей у навчальний процес допоможе підвищити рівень ефективності та якості мистецької освіти та всебічного розвитку учнів.

Висновки до 1 розділу

У розділі нами проаналізовано змістове наповнення базових понять дослідження «досвід», «естетичний досвід» та дотичні категорії. На основі аналізу психолого-педагогічної та мистецтвознавчої літератури визначено, що поняття естетичний досвід поєднує у собі знання про естетичні явища, переживання прекрасного. Процес формування естетичного досвіду виникає тільки під час взаємодії учнів з навколишнім світом, витворами мистецтва та культурними подіями.

Таким чином, естетичний досвід можна вважати одним із ключових компонентів естетичного виховання, оскільки в цей час учнів вчать розуміти себе та свої емоції керуючись не тільки логічним мисленням, але і емоціями, інтуїцією та

уявою. Слід зазначити, що формування естетичного досвіду тісно пов'язане зі змістовим наповненням уроків мистецтва, їхньою структурою та навчальним матеріалом, який пропонується для сприймання. До цього процесу формування естетичного досвіду відноситься прослуховування музичних творів, перегляд та аналіз мистецьких творів живопису, театру, кіно та літератури. Роль вчителя у формування естетичного досвіду є провідною. Саме він повинен бути посередником між дитиною та світом прекрасного.

Відтак, у 1 розділі розкрито сутність базових понять дослідження, окреслено педагогічний потенціал інтегрованого курсу та уроків мистецтва з врахування особливостей освітніх програм у процесі формування естетичного досвіду четвертокласників. Також детально окреслено структурі естетичного досвіду.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ УЧНІВ 4 КЛАСУ

2.1 Актуальний стан сформованості естетичного досвіду четвертокласників

Дослідження здійснювалося на базі початкової школи Гнідинського ліцею імені Петра Яцика у 4-А та 4-Б класах, де кількість учасників становила по 20 учнів у кожному класі. Загалом у дослідженні взяли участь 40 здобувачів освіти. Дослідження проводилося упродовж кількох тижнів у межах уроків мистецтва, що дозволило спостерігати за учнями в умовах звичного навчального процесу.

На початку проведення дослідження була здійснена підготовка дослідницької бази: узгоджено мету і завдання дослідження, обрано методики для визначення рівня естетичного досвіду, а також розроблено комплекс власних завдань, спрямованих на спостереження за динамікою розвитку естетичного сприймання, мислення, емоційного ставлення до мистецьких творів.

Мета дослідження: виявити та обґрунтувати експериментальні вправи та творчі завдання для формування естетичного досвіду учнів 4 класу на уроках мистецтва.

Завдання дослідження:

- провести анкетування та перевірити рівень сформованості естетичного досвіду учнів;
- розробити та апробувати комплекс експериментальних вправ і завдань спрямованих на формування естетичного досвіду у 4 класі;
- провести формувальний експеримент з використанням розроблених завдань і зафіксувати динаміку змін у рівнях естетичного досвіду учнів;
- проаналізувати результати експерименту, зробити висновки щодо ефективності запропонованих підходів та надати методичні рекомендації для вчителів початкової школи.

Насамперед у дослідженні нами було уточнено трактування поняття естетичний досвід учнів 4 класу на уроках мистецтва, яке розглядається як багатогранне поняття, яке охоплює здатність школярів сприймати, осмислювати та творчо інтерпретувати мистецтво.

Виходячи із специфіки цього феномену нами було визначено основні

структурні компоненти естетичного досвіду школярів на уроках мистецтва. Виокремлено три ключові складові: мотиваційно-ціннісний, знаннєво-інформаційний, діяльнісно-творчий.

Таблиця 2.1

Компоненти, критерії та показники визначення рівнів сформованості естетичного досвіду учнів на уроках мистецтва

Компоненти	Критерії	Показники
Мотиваційно-ціннісний	Спонукальний	інтерес учня до виокремлення цінності та естетики мистецтва, бажання взаємодіяти з мистецькими творами та розуміти їх аксіологічну складову.
Знаннєво-інформаційний	Орієнтаційний	знання учнів про види мистецтва, засоби виразності, жанри, вміння пояснити те, що воничують і бачать.
Діяльнісно-творчий	Процесуально-творчий	вміння створювати власні творчі роботи на основі естетичного досвіду.

У межах дослідження нами було виокремлено спонукальний критерій, який дав змогу з'ясувати наскільки у здобувачів освіти формується внутрішня зацікавленість до сприймання мистецьких творів, їх цінності та виявлення емоційних реакцій на художні образи. Такому критерію відповідає показник, який характеризує наявність емоційної відкритості школярів до переживання естетичних вражень.

Когнітивний критерій було визначено для оцінювання того, як учнів опановують знання про базові мистецькі поняття, художні жанри та засоби виразності. Відповідний показник виражає ступінь розуміння учнями художніх характеристик творів, а також здатність висловлювати власні судження.

Третім виступає процесуально-діяльнісний критерій, який фіксує вміння школярів застосовувати набуті естетичні враження у творчій діяльності - створення власних робіт, інтерпретування образів, комбінування художніх засобів та реалізація власних роздумів. Йому відповідає такий показник сформованості практичних умінь у сфері художньої творчості.

Для визначення рівнів сформованості естетичного досвіду учнів на уроках мистецтва нами було проведено первинну діагностику за допомогою створених анкет. Учні мали змогу заповнити їх як у паперовому варіанті, так і в електронному вигляді за допомогою Google Form. Питання були спрямовані на з'ясування, що саме школярі знають і розуміють у сфері мистецько-естетичної діяльності. Питання були наступними:

1. Чи подобаються тобі уроки мистецтва?
 - Так;
 - Ні;
 - Частково.
2. Що тобі найбільше подобається на уроках мистецтва?
 - Малювати;
 - Слухати музику;
 - Розглядати картини;
 - Створювати власні проєкти.
3. Чи можеш ти пояснити, чому тобі подобається певний твір мистецтва?
 - Так;
 - Ні;
 - Частково.
4. Чи знаєш ти, що таке жанр мистецтва (пейзаж, портрет, натюрморт тощо)?
 - Так;
 - Ні;
 - Частково.
5. Чи любиш ти придумувати щось нове, фантазувати під час творчих завдань?
 - Так;
 - Ні;
 - Інколи.
6. Що тебе надихає на творчість ?
 - Слухання музики;
 - Приклади робіт;
 - Поради вчителя;

- Гарний настрій.

7. Чи хотів(ла) би ти більше творчих завдань на уроках мистецтва?

- Так;
- Можливо;
- Ні.

У процесі опитування аналізу отриманої інформації нами було встановлено такі узагальнені тенденції. Понад 65% учнів 4-А та 4-Б класів відповіли, що їм подобаються уроки мистецтва і вони з нетерпінням чекають можливості працювати з художніми матеріалами. Близько 25% висловили часткову зацікавленість, а приблизно 10% учнів відповіли, що уроки мистецтва не завжди захоплюють учнів. При оцінюванні уподобань школярів щодо діяльності на уроці було з'ясовано, що найпривабливішими видами роботи для школярів є малювання (40-50%) та створення власних творчих проєктів 15%. Дещо менше дітей надають перевагу прослуховуванню музичних творів або їх аналізу. Такі результати свідчать про домінування у школярів візуально-образного компонента естетичного досвіду та потребу у його збагаченні. Досить важливим показником сформованості естетичного досвіду є здатність учнів висловлювати власні почуття й емоції щодо мистецьких творів. Лише 35-40% школярів упевнено пояснюють чому той чи інший твір їм подобається. Майже половина учнів відповіли, що складно сформулювати власне враження, а 20% зазначили, що не вміють цього робити. Такі результати підтверджують потребу у систематичній роботі над розвитком емоційного аспекту у розвитку естетичного досвіду школярів. Під час аналізу знань про жанри мистецтва було встановлено, що орієнтуватися в основних жанрових поняттях можуть лише 30-35% опитаних учнів. Близько 40% учнів знають лише про окремі жанри, а інші школярі потребують додаткового пояснення. Десять учнів відповідаючи на питання « Чи можеш ти пояснити, чому тобі подобається певний твір мистецтва?» та «Чому він для тебе є цінним» запропонували свої варіанти відповідей, не обираючи із запропонованих.

Отримані дані були узагальнені та представлені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Рівні сформованості естетичного досвіду учнів 4 класу на уроках мистецтва

Компоненти	Високий рівень	Середній рівень	Початковий рівень
Мотиваційно-емоційний	14 учнів (35%)	18 учнів (45%)	8 учнів (20%)
Знаннєво-поняттєвий	12 учнів (30%) [*]	20 учнів (50%)	8 учнів (20%)
Творчо-діяльнісний	13 учнів (32%)	19 учнів (48%)	8 учнів (20%)
Середнє значення	13 учнів (33%)	19 учнів (48%)	8 учнів (19%)

Результати проведеного опитування свідчать про значущий вплив уроків мистецтва на формування естетичного досвіду четвертокласників. Більшість школярів проявляють інтерес до творчої діяльності, а також прагнуть створювати власні творчі проєкти. Аналіз опитування також виявив, що учні 4-А та 4-Б класів по-різному реагують на різні види мистецтва, хтось надає перевагу малюванню, інші - прослуховуванню музичних творів, або створенню проєктів. Це свідчить про індивідуальність кожного здобувача освіти до сприйняття естетичних образів і потребу педагогів у застосуванні диференційованих підходів на уроках мистецтва.

Особливу увагу було приділено дотриманню етичних норм, інформованій згоді батьків і педагогів, а також створенню доброзичливої атмосфери під час проведення занять. Дослідження проводилося в три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний. На констатувальному етапі було застосовано дві визнані в українській педагогічній практиці методики.

Перша методика - «Методика діагностики рівнів естетичного досвіду на уроках мистецького циклу», запропонована С. Мальовим та Т. Мальованою, є дієвим інструментом для виявлення рівня сформованості естетичного досвіду учнів початкової школи. Вона базується на поетапному вивченні ключових компонентів естетичного досвіду: емоційно-ціннісного, когнітивного, практичного та творчо-діяльнісного. Методика дозволяє здійснити комплексну діагностику розвитку учня у сфері сприйняття та створення мистецьких образів, оцінювання естетичних явищ

та виявлення емоційного відгуку на твори мистецтва. Її особливістю є включення завдань не лише репродуктивного, а й творчого характеру, що дає змогу діагностувати не лише обсяг знань, а й ступінь особистісного естетичного переживання. Варто зазначити, що такий підхід відповідає сучасним вимогам до мистецької освіти, орієнтованої на формування естетично чутливої, емоційно відгукливої особистості. Методика передбачає проведення серії діагностичних завдань, адаптованих до вікових особливостей учнів 4 класу. Для кожного компонента естетичного досвіду розроблено відповідний блок завдань. Наприклад, емоційно-ціннісний компонент діагностується через прослуховування музичних творів, перегляд картин, спостереження за мистецькими образами й подальше обговорення своїх вражень, асоціацій, емоцій. Когнітивний компонент досліджується через запитання про зміст мистецьких творів, виявлення знань про засоби художньої виразності, авторів, жанри. Практичний компонент оцінюється через здатність учнів застосовувати знання у створенні власного продукту: малюнку, композиції, театралізованого епізоду тощо. Творчо-діяльнісний компонент – через вміння інтерпретувати, переосмислювати, комбінувати мистецькі елементи у нових образах. Завдання методики укладено у формі діагностичних карток та спостережень учителя. Для емоційно-ціннісного блоку учням пропонують прослухати фрагмент музичного твору й дати відповідь на запитання: «Який настрій передає музика?», «Що ти уявив(-ла), слухаючи музику?». Аналогічні запитання ставляться після перегляду картин або театральних відеофрагментів. Під час діагностики педагог фіксує ступінь емоційного відгуку учня, глибину його переживань та здатність висловити свої почуття. При цьому важливими є не правильні відповіді, а щирість, усвідомленість реакції та готовність до естетичного діалогу. Для когнітивного блоку учнів просять дати визначення поняттям «жанр», «образ», «композиція», а також упізнати техніки (наприклад, гуаш, акварель) чи назвати авторів та тематику творів. Практичні завдання включають створення малюнка за прослуханим музичним твором, інсценізацію невеликої сценки або ліплення образу героя з пластиліну. Вчитель аналізує, наскільки свідомо учень використовує засоби виразності, чи відображає в роботі власне емоційне сприйняття мистецького матеріалу, чи виявляє ініціативу, уяву, самостійність. Оцінюється не лише технічна якість роботи, а й рівень особистісного ставлення до процесу творення. Творчо-діяльнісний компонент діагностується

шляхом запропонування учневі завдання типу: «Уяви, що музика – це картина. Якою вона буде?», або «Які кольори звучать у цій пісні?». Такі завдання стимулюють метафоричне мислення, уяву, міжвидову асоціативність. У процесі діагностики вчитель заповнює індивідуальну діагностичну карту, де фіксує результати учня за кожним з компонентів. У карті передбачені описові характеристики рівнів сформованості: низький (незначний інтерес до мистецтва, труднощі у висловленні емоцій, відсутність творчої ініціативи), середній (епізодичний інтерес, часткова емоційна реакція, потреба у підтримці під час виконання творчих завдань), високий (стійкий інтерес, активна участь у мистецькому спілкуванні, виражена здатність до творчого самовираження). Такий підхід дозволяє здійснити не лише кількісну, а й якісну діагностику естетичного розвитку здобувачів освіти. Однією з переваг методики є її адаптованість до роботи у класі з різним рівнем підготовки. Завдання побудовані за принципом поступового ускладнення, що дозволяє педагогові варіювати підходи відповідно до можливостей учнів. Окрім того, методика передбачає інтеграцію різних видів мистецтва – музики, живопису, театру, що відповідає принципам інтегрованого навчання в межах НУШ. Завдяки цьому учень має змогу сприймати мистецтво як цілісний простір емоцій, смислів, образів. Методика також є цінною у плані діагностування динаміки розвитку естетичного досвіду: її можна використовувати на початку і в кінці навчального семестру або року. Педагог має змогу не лише зафіксувати стартовий рівень, а й простежити зміни, визначити ефективність педагогічного впливу. Водночас матеріали методики можуть бути використані як самі по собі елемент навчального процесу – як стимул до рефлексії, самовираження, емоційного збагачення дитини.

У методиці діагностики рівнів естетичного досвіду учнів на уроках мистецького циклу пропонується шкала оцінювання, яка передбачає три рівні сформованості естетичного досвіду. Шкала ґрунтується на якісному та кількісному аналізі відповідей учнів, спостережень за їхньою діяльністю, а також їхніх творчих продуктів (малюнків, висловлювань, участі в обговореннях тощо):

Високий рівень естетичного досвіду:

1. Учень вільно орієнтується в різних видах мистецтва, вміє висловлювати власну емоційно-ціннісну оцінку мистецького твору.
2. Виявляє високий інтерес до мистецтва, здатний до творчого самовираження

через різні художні форми.

3. Має розвинену художньо-образну пам'ять, фантазію, уяву.
4. Вміє аналізувати твір з позицій його художньої виразності та авторського задуму.
5. Демонструє естетичну чутливість, здатність до емпатії, розуміння краси як цінності.

Оцінка: 18–24 бали.

Середній рівень естетичного досвіду:

1. Учень загально орієнтується в різновидах мистецтва, але оцінки творів менш глибокі й несистемні.
2. Може висловлювати емоційне ставлення до твору, але не завжди аргументує свою думку.
3. Має помірну естетичну чутливість, виявляє інтерес до окремих видів мистецтва.
4. Рівень творчої активності нестабільний, потребує зовнішнього стимулу.
5. Виявляє бажання брати участь у художній діяльності, проте не завжди доводить її до завершення.

Оцінка: 10–17 балів.

Низький рівень естетичного досвіду:

1. Учень має слабе уявлення про мистецтво як засіб естетичного впливу. Не виявляє сталого інтересу до творчої діяльності.
2. Оцінки творів поверхові, без урахування емоційно-образної структури.
3. Висловлювання про мистецтво обмежуються простими судженнями (гарно - негарно). Практично відсутня естетична емпатія, слабка уява, бідність емоційного словника.

Оцінка: 0–9 балів.

Для визначення рівня естетичного досвіду четвертокласників застосовувалася серія вправ та завдань (аналітичні, репродуктивні, творчі), які охоплюють різні аспекти естетичного сприймання й художньої діяльності. Кожне завдання оцінюється за 3-бальною шкалою (0–3 бали), і за підсумком виставляється сумарна кількість балів, яка зіставляється з вищевказаними рівнями. Під час оцінювання враховуються не лише правильність виконання, а й емоційна

залученість, самотійність висловлювань, глибина естетичного судження.

Отже, методика С. Мальова і Т. Мальованої є ефективним інструментом для комплексного вивчення рівня сформованості естетичного досвіду учнів 4 класу. Вона враховує вікову психологію школярів, опирається на принципи мистецької інтеграції, передбачає емоційно забарвлені й доступні завдання. Її використання у межах нашого дослідження дозволяє глибоко й об'єктивно оцінити не лише знання учнів, а й їх емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва, що є важливою умовою повноцінного формування естетичного досвіду.

Друга методика - «Формування естетичного сприймання через інтеграцію мистецтв» (Н. Тодосієнко [50]), яка передбачає розвиток естетичного сприймання молодших школярів шляхом інтеграції різних видів мистецтв - музики, образотворчого мистецтва, хореографії, театру тощо. У центрі цієї методики - учень як суб'єкт естетичного досвіду, здатна до переживання краси, інтерпретації художніх образів і вияву власних емоцій. Завдання вчителя полягає у створенні емоційно насиченого мистецького середовища, де школярі матимуть змогу поєднувати різні художні враження у цілісну картину. В основі принципи міжвидової інтеграції: один мистецький твір може слугувати поштовхом до вивчення або створення іншого. Наприклад, картина - до музичної імпровізації, пісня - до пластичної інтерпретації. Такий підхід дозволяє забезпечити глибше розуміння учнями естетичних категорій: краси, гармонії, ритму, кольору. Методика враховує вікові особливості молодших школярів - домінування емоційного сприймання, фантазії, уяви. У межах дослідження формування естетичного досвіду в 4 класі, методика Н. Тодосієнко допомагає виявити, наскільки учні здатні до естетичного узагальнення, асоціативного мислення та рефлексії. Ключовим є створення інтегрованих уроків, які поєднують різні види мистецтва в єдиний тематичний блок. Наприклад, тема «Пори року» [20] може включати слухання музики Вівальді, розгляд картин Левітана, створення власних малюнків і рухів, що відображають настрій. Школярі мають змогу не лише отримати знання, а й застосувати їх у власній творчості - це вияв їхнього особистісного естетичного досвіду. Результати фіксуються у вигляді усних висловлювань, творчих робіт, сценічних дій. Вчитель спостерігає за емоційною реакцією, мовленням, інтерпретаціями учнів. Особливо цінним є момент співпереживання, коли дитина не лише відображає побачене, а й намагається передати власне ставлення.

Методика структурує процес навчання в кілька етапів: етап емоційного налаштування, етап сприймання мистецького твору, етап рефлексії та етап творчого узагальнення. Емоційне налаштування включає різні вправи на розвиток настрою, наприклад, створення атмосфери за допомогою світла, музики, руху. Далі учні знайомляться з художнім образом - через слухання музики, перегляд відеофрагментів, демонстрацію картин. Обов'язково організовується обговорення, де школярі мають змогу поділитися своїми враженнями. Потім іде рефлексійна частина - школярі описують, що відчували, що зрозуміли. І на завершення - творче завдання: створення власного малюнка, імпровізація, написання короткого опису. Отже, учень залучений до повного циклу естетичного пізнання. Це сприяє формуванню здатності до естетичної інтерпретації та створення художнього образу. Інтегративність методики дозволяє враховувати індивідуальні схильності учнів. Деякі школярі краще виражають себе через малювання, інші - через музику або рух. У процесі уроків учні мають змогу самостійно обирати спосіб вираження естетичного ставлення. Це дає змогу виявити їхні сильні сторони, сприяє формуванню позитивної самооцінки та розширює межі естетичного досвіду. Важливим є створення атмосфери свободи і підтримки, коли кожний учень відчуває себе автором. Вчитель виконує роль фасилітатора, допомагаючи учням зануритися у світ мистецтва. Такий підхід сприяє не лише формуванню естетичного досвіду, а й розвитку емоційного інтелекту та креативності. Кожен елемент заняття - від вступного слова до творчої роботи - має чітку дидактичну мету.

Методика Н. Тодосієнко передбачає використання різних форм роботи: індивідуальної, парної, групової. Особливо цінною є колективна творча діяльність - наприклад, створення спільної композиції, пантоміми, сценки. Такі види роботи стимулюють не лише естетичне, а й соціальне навчання. Учні вчаться домовлятися, враховувати думки інших, оцінювати естетичну вартість робіт однокласників. Важливим елементом є обговорення - воно дозволяє усвідомити, що естетичне враження може бути різним, але завжди цінним. Методика вчить школярів слухати, розуміти і формулювати власну думку. Це розвиває не лише естетичну, а й мовленнєву компетентність. Саме через спілкування закріплюється емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва.

У дослідженні рівня сформованості естетичного досвіду методика дозволяє

спостерігати за кількома показниками: рівень емоційного залучення, здатність до інтерпретації, творча активність, рефлексія. За кожним показником вчитель може оцінити учня за шкалою - наприклад, від репродуктивного рівня до креативного.

Основні критерії оцінювання:

- емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва — виявляється в емоційних реакціях на твір, вираженні особистої оцінки;
- рівень естетичного сприймання — здатність «бачити» естетичне, емоційно відгукуватися на образ;
- інтерпретаційно-аналітична діяльність - уміння розкривати зміст мистецьких творів, виявляти авторську ідею; творче самовираження;
- участь у створенні мистецького продукту (малюнок, пластика, міміка, музика тощо);
- інтеграційна готовність до співтворчості — здатність взаємодіяти в групі, поєднувати різні види мистецтв в одному образі.

Шкала рівнів сформованості естетичного досвіду:

Високий рівень:

1. Учень виявляє стійке зацікавлення творами мистецтва різних видів.
2. Самостійно аналізує та інтерпретує зміст твору.
3. Проявляє яскраве емоційне реагування.
4. Активно використовує знання про різні види мистецтва у творчій діяльності.
5. Легко інтегрує враження від різних мистецьких форм у власній роботі.

Середній рівень:

1. Учень може описати свої враження від твору мистецтва.
2. Частково виявляє здатність до аналізу.
3. Залучається до творчих завдань, проте потребує стимулювання.
4. Інтеграція мистецтв спостерігається, але не завжди усвідомлена.

Початковий рівень:

1. Учень пасивно сприймає твори мистецтва.
2. Емоційна реакція невиразна або відсутня.

3. Аналіз здійснюється лише за зразком або підказками.
4. Виявляє труднощі в об'єднанні художніх образів з різних видів мистецтва.

Ця шкала є орієнтовною і може бути адаптована під особливості конкретної програми чи експериментальної вибірки. Вона дозволяє діагностувати як загальний рівень естетичного досвіду, так і динаміку його формування в процесі інтегрованого навчання. Особливо важливою є наявність інтересу до мистецтва, бажання досліджувати, співпереживати. Якщо учень виявляє ініціативу в мистецькій діяльності, створює оригінальні роботи - це свідчить про високий рівень естетичного досвіду. Методика не зводить оцінювання до технічних параметрів, навпаки - фокусується на глибині особистісного ставлення. Такий підхід дозволяє зробити висновки щодо розвитку внутрішнього художнього світу учня. Діагностика проводиться через спостереження, аналіз робіт, бесіди.

Педагогічні умови реалізації методики включають: інтеграцію змісту уроків, забезпечення емоційно-естетичного середовища, особистісно зорієнтований підхід. Вчитель повинен не просто викладати матеріал, а бути гідом у світі естетики. Велика увага приділяється добору творів мистецтва: вони мають бути емоційно насиченими, віковідповідними та різноманітними за жанрами. Також важлива організація простору класу - його візуальна естетика, наявність репродукцій, музичного супроводу.

Методика передбачає поступове ускладнення завдань і зростання рівня самостійності учнів. Завдяки цьому учні не лише отримують естетичний досвід, а й набувають навичок естетичного мислення. Це формує основу для подальшого розвитку художньо-естетичної компетентності.

Отже, методика формування естетичного сприймання через інтеграцію мистецтв Н. Тодосієнко є ефективним інструментом для формування глибокого та цілісного естетичного досвіду в учнів початкової школи. Вона забезпечує поєднання емоційного, когнітивного й творчого компонентів естетичного сприймання. Її використання в умовах нашого дослідження дозволяє виявити реальний рівень сформованості естетичного досвіду у школярів 4 класу. Вона сприяє активізації особистісного потенціалу учнів, розширенню їхнього мистецького кругозору, вихованню ціннісного ставлення до мистецтва. Методика також є універсальною у застосуванні, її можна адаптувати до різних тем та

програм. На її основі можливо розробити серію інтегрованих уроків мистецтва з високим естетичним потенціалом. Саме такий підхід допомагає зробити мистецтво живим і значущим у шкільному житті здобувачів освіти. Після збору первинних результатів було визначено початковий рівень сформованості естетичного досвіду в кожного з учасників. Це дозволило перейти до формувального етапу, під час якого впроваджувалися спеціально розроблені авторські вправи та завдання. Третя методика дослідження - це розробка комплексу вправ, що мають на меті формування естетичного досвіду учнів у процесі безпосередньої мистецької діяльності. До таких завдань увійшли: створення колажу за емоціями, ілюстрація до улюбленої пісні або казки, інсценізація музичних творів, опис картини у формі казки тощо. Усі завдання були адаптовані до вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку, містили елементи гри, творчості, уяви, що сприяло вільному емоційному самовираженню. Під час занять вчитель використовував інтерактивні методи навчання, що стимулюють емоційне залучення та естетичне переживання: перегляд відеофрагментів, слухання музики, групове обговорення побаченого чи почутого. Спостереження за учнями здійснювалося впродовж усього формувального етапу. Важливо було не лише аналізувати безпосередні результати виконання завдань, а й фіксувати зміни у поведінці учнів: активність, зацікавлення, емоційні реакції, бажання висловити свою думку, участь у колективних творчих завданнях. Учні мали змогу працювати як індивідуально, так і в парах та малих групах.

Вправи є наступними:

1. Колаж емоцій «Мій день у кольорах».

Учні створюють колаж із кольорового паперу, тканин, природних матеріалів, який відображає їхній настрій або емоції за день. Після роботи вони розповідають, які почуття хотіли передати через кольори та форми. Це завдання допомагає розвивати вміння символізувати емоції через образи.

2. Ілюстрація до улюбленої пісні або казки.

Школярі слухають улюблену пісню або читають казку, після чого створюють ілюстрацію, що передає основну ідею або настрій твору. Учні обговорюють, чому вибрали саме ці образи і як музика або текст вплинули на їхнє творче рішення.

3. Інсценізація музичних творів.

У класі учні поділяються на групи і за допомогою міміки, пантоміми, жестів інсценізують емоції і сюжети музичних фрагментів. Після кожної вистави обговорюють, як музика вплинула на постановку і які почуття вони намагались передати.

4. Опис картини у формі казки.

Учні вибирають картину або ілюстрацію й складають коротку казку або оповідання, де описують події, що відбуваються на зображенні, або уявляють життя героїв. Завдання розвиває уяву і вміння естетично інтерпретувати образ.

5. Малюнок музики.

Після прослуховування музичного твору здобувачі освіти малюють абстрактні або конкретні образи, які виникають у них уяві. Обговорюють, які кольори, форми та лінії відображають настрій музики, що почули.

6. Створення колективної композиції «Мій улюблений сезон».

Учні працюють у групах, об'єднуючи свої малюнки або аплікації у спільний мистецький проєкт, що відображає сезонні зміни в природі і настрої. Під час роботи діти обговорюють свої ідеї і вчаться поєднувати різні творчі підходи.

7. Творче письмо «Якби я був художником».

Школярі пишуть короткі розповіді або замальовки про те, що б вони намалювали, якби були художниками. Це сприяє розвитку творчого мислення і розкриттю внутрішнього естетичного світу.

8. Пластична імпровізація під музику.

Під мелодійну або ритмічну музику учні виконують рухи, що відображають їхнє емоційне ставлення до твору. Після вправи обговорюють, які почуття викликала музика і як рух допоміг їх виразити.

9. Створення емоційного героя.

За допомогою пластиліну або паперу учні моделюють персонажа, який символізує певну емоцію (радість, смуток, здивування). Потім розповідають про свого героя, пояснюють вибір кольорів, форм і деталей.

10. Групове обговорення «Що мене вразило?».

Після перегляду відеофрагмента, прослуховування пісні або огляду художньої виставки учні діляться враженнями, намагаються описати свої емоції і враження. Вчитель модерує дискусію, заохочуючи висловлювати різні точки зору.

Ці вправи створюють умови для активного залучення учнів у мистецький процес, розвивають їхню емоційну чутливість і творчі здібності, а також формують цілісний естетичний досвід. Окрему увагу було приділено інтеграції різних видів мистецтва: музики, живопису, літератури, театру. Такий підхід сприяв глибшому розумінню учнями естетичних явищ, формуванню їхнього особистого художнього досвіду. Учні виконували також рефлексивні завдання, в яких мали змогу описати власні емоції та враження після знайомства з мистецькими творами, що дозволяло виявити зміни у внутрішньому світі дитини. На завершальному етапі (контрольному) планується повторне застосування обраних методик для перевірки змін у рівні сформованості естетичного досвіду. Порівняння результатів дозволить встановити ефективність розроблених вправ і педагогічного впливу мистецьких уроків на розвиток естетичної сфери учнів. Загалом хід дослідження був організований із дотриманням наукових принципів, педагогічної доцільності, вікової доступності та гуманістичного підходу. Участь учнів була добровільною та забезпечена підтримкою з боку вчителів і батьків.

Отримані результати будуть використані для удосконалення навчально-виховного процесу з метою розвитку естетичного досвіду молодших школярів.

Відповідно до першої методики було отримано наступні результати дослідження рівня сформованості естетичного досвіду учнів 4 класу на уроках мистецтва.

Таблиця 2.3

Аналіз констатувального етапу дослідження рівня сформованості естетичного досвіду учнів 4 класу за методикою «Діагностика рівнів естетичного досвіду на уроках мистецького циклу»

Рівень сформованості естетичного досвіду	Кількість учнів 4-А класу (n=20)	Відсоток 4-А класу (%)	Кількість учнів 4-Б класу (n=20)	Відсоток 4-Б класу (%)
Високий рівень (18-24 бали)	8	40	2	10
Середній рівень (10-17 балів)	10	50	8	40
Низький рівень (0-9 балів)	2	10	10	50
Разом	20	100	20	100

Також результати математичної статистики представлено у вигляді діаграми.

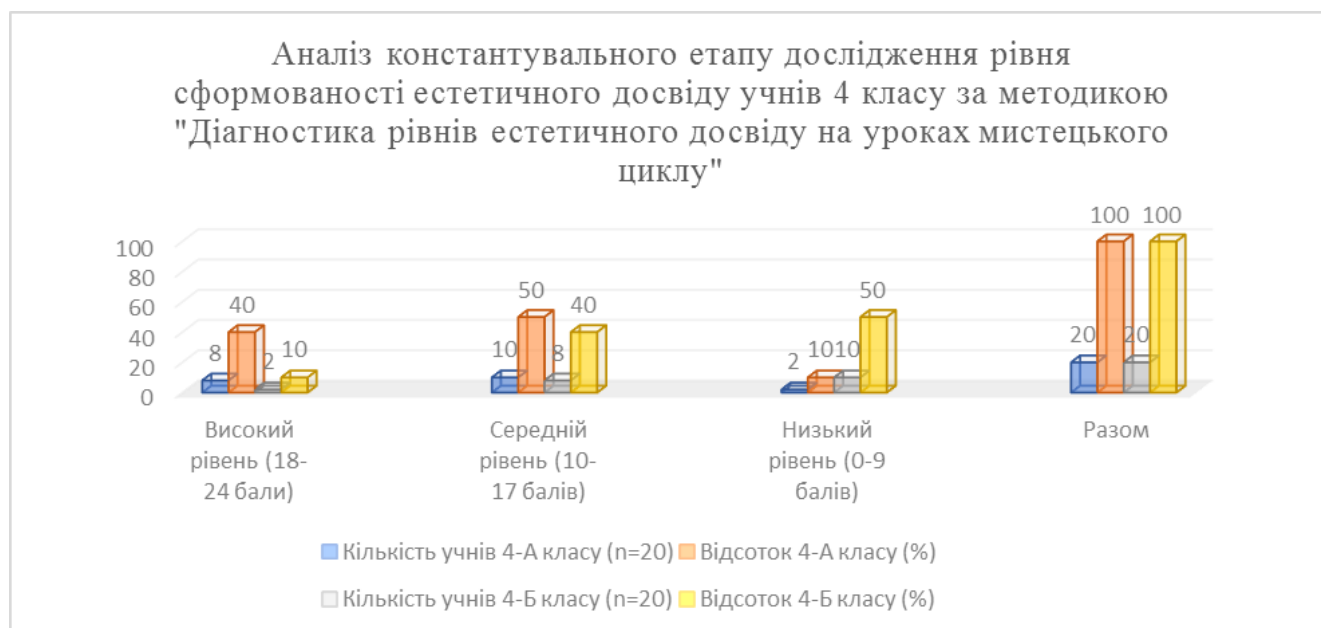

Рис 1. Аналіз констатувального етапу дослідження рівня сформованості естетичного досвіду учнів 4 класу за методикою «Діагностика рівнів естетичного досвіду на уроках мистецького циклу»

Отримані результати констатувального етапу дослідження рівня сформованості естетичного досвіду учнів 4-А та 4-Б класів за методикою «Діагностика рівнів естетичного досвіду на уроках мистецького циклу» виявили суттєві відмінності між двома групами учнів. У 4-А класі більшість учнів (40%) продемонстрували високий рівень естетичного досвіду, що свідчить про їхню здатність не лише усвідомлено сприймати мистецькі твори, але й активно виражати власні емоції та творчі ідеї.

Переважна кількість школярів у цьому класі (50%) має середній рівень, тобто проявляє стабільний інтерес до мистецтва, вміє аналізувати та інтерпретувати художні образи з певною підтримкою педагогів. Лише 10% учнів виявили низький рівень сформованості, що є досить позитивним показником загального розвитку класу у мистецькій сфері. Навпаки, у 4-Б класі результати показали значні труднощі в формуванні естетичного досвіду.

Понад половина учнів (50%) мають низький рівень, що свідчить про недостатню емоційну залученість, відсутність стабільного інтересу до мистецтва та низьку активність у творчій діяльності. Лише 10% здобувачів освіти демонструють високий рівень, а 40% - середній. Такі показники вказують на потребу в удосконаленні методик викладання мистецтва, застосуванні більш інтерактивних

та мотивуючих форм роботи, а також індивідуальному підході до учнів, які мають труднощі у сприйманні естетичних цінностей.

Різниця у результатах між 4-А та 4-Б класами може бути зумовлена різними педагогічними стратегіями, мотивацією учнів, а також рівнем підтримки з боку вчителів і батьків. Для 4-Б класу важливо впровадити корекційні заходи, спрямовані на підвищення емоційної чутливості учнів до мистецтва та розвиток їхніх творчих здібностей. Це можуть бути інтегровані уроки, ігрові вправи, спільні творчі проекти, що стимулюватимуть більш глибоке занурення у світ мистецтва.

Отримані результати констатують необхідність системного підходу до формування естетичного досвіду молодших школярів. Вони демонструють, що успішність цього процесу значною мірою залежить від умов навчання, використання сучасних методик і мотивації самих учнів. Успішне подолання виявлених проблем стане запорукою розвитку гармонійної, емоційно багатой особистості, здатної цінувати красу і творчість у повсякденному житті.

У таблиці 2.5 представлено аналіз констатувального етапу дослідження рівня сформованості естетичного досвіду учнів 4 класу за методикою «Формування естетичного сприймання через інтеграцію мистецтв».

Таблиця 2.4

Аналіз результатів констатувального етапу дослідження рівня сформованості естетичного досвіду учнів 4 класу за методикою «Формування естетичного сприймання через інтеграцію мистецтв»

Рівень сформованості естетичного досвіду	Кількість учнів 4-А класу (n=20)	Відсоток 4-А класу (%)	Кількість учнів 4-Б класу (n=20)	Відсоток 4-Б класу (%)
Високий рівень	9	45	3	15
Середній рівень	8	40	7	35
Початковий рівень	3	15	10	50
Разом	20	100	20	100

Так, результати математичної статистики, які подано в таблиці представлено у вигляді діаграми.

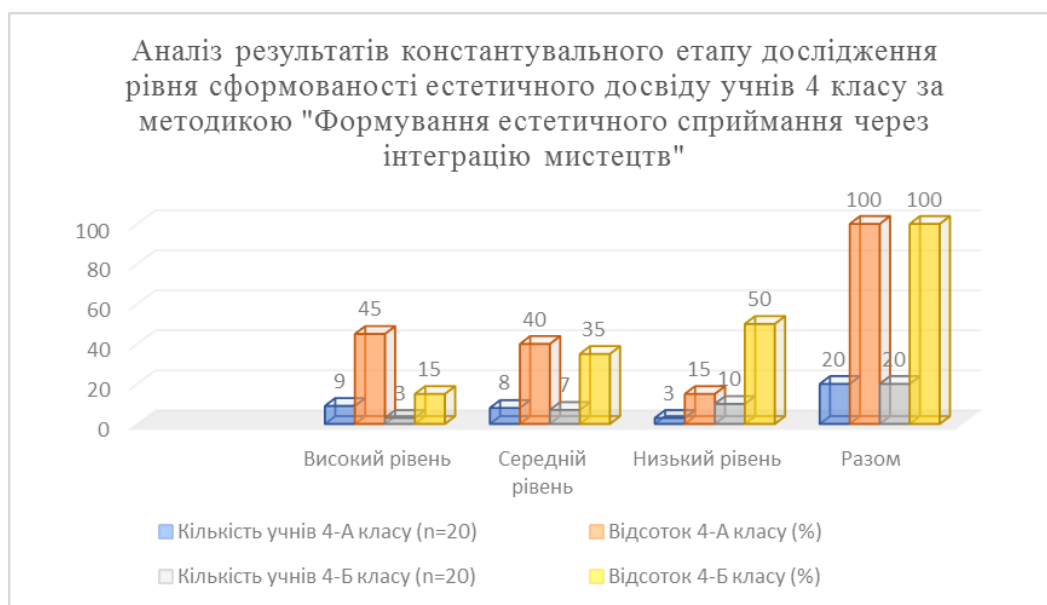

Рис 2. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження рівня сформованості естетичного досвіду учнів 4 класу за методикою «Формування естетичного сприймання через інтеграцію мистецтв»

Отримані результати констатувального етапу дослідження рівня сформованості естетичного сприймання учнів 4-А та 4-Б класів за методикою «Формування естетичного сприймання через інтеграцію мистецтв» свідчать про помітні відмінності між двома досліджуваними групами.

У 4-А класі 45% учнів досягли високого рівня сформованості естетичного сприймання, що означає їхню здатність поєднувати різні види мистецтва - музику, образотворче мистецтво, театр та рух - для більш глибокого емоційного переживання та творчого самовираження. Такі учні активно беруть участь в інтегрованих мистецьких проектах, демонструють уміння інтерпретувати художні образи і вільно висловлюють власні почуття.

Поряд з цим, 40% учнів 4-А класу мають середній рівень, що характеризується частковою здатністю інтегрувати мистецькі види та проявляти емоції, але з певними труднощами у творчому вираженні та розумінні складніших художніх образів. Лише 15% учнів перебувають на низькому рівні, що свідчить про порівняно добру загальну підготовку класу до сприймання мистецтва в інтегративній формі.

У 4-Б класі ситуація є менш оптимістичною: лише 15% учнів демонструють високий рівень естетичного сприймання, а половина школярів перебуває на низькому рівні, що вказує на суттєві проблеми з емоційним залученням та творчою

активністю у процесі інтегрованого мистецького навчання. Значна частина учнів (35%) має середній рівень, що може свідчити про потенціал для розвитку, який наразі реалізується недостатньо ефективно. Недостатня мотивація, слабкий інтерес до мистецтва або обмежена педагогічна підтримка можуть бути причинами низьких показників. Ці результати підкреслюють необхідність удосконалення методик викладання мистецтва у 4-Б класі з акцентом на інтерактивні форми роботи, які стимулюють емоційне сприйняття та креативність.

Відповідно до третьої методики дослідження було отримано наступні результати у таблиці 2.6

Таблиця 2.5

Аналіз результатів констатувального етапу дослідження сформованості естетичного досвіду учнів 4 класу

Показники формування естетичного досвіду	Кількість учнів	
	4-А класу (n=20), %	4-Б класу (n=20), %
1. Активність під час виконання творчих завдань	85%	40%
2. Емоційне залучення і самовираження	80%	35%
3. Уміння символізувати емоції через образи (колаж, малюнок)	75%	30%
4. Вміння працювати в парі або групі	90%	45%
5. Здатність до творчого опису та інтерпретації (казки, письма)	70%	25%
6. Креативність у створенні власних мистецьких образів	80%	30%
7. Участь у групових обговореннях та обмін враженнями	85%	40%
8. Виявлення емоцій через рухи і пластичні імпрровізації	75%	35%

Також результати зображені у вигляді діаграми.

Рис 3. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження естетичного досвіду учнів 4 класу за комплексом творчих вправ

Отримані результати дослідження за третьою методикою комплексом творчих вправ, спрямованих на формування естетичного досвіду учнів 4 класу - показали суттєві відмінності між учнями 4-А та 4-Б класів за кількома важливими показниками.

Активність під час виконання творчих завдань значно вища у 4-А класі - 85% учнів проявляли ініціативу та зацікавленість у процесі створення колажів, ілюстрацій, інсценізацій тощо. У 4-Б класі цей показник становив лише 40%, що свідчить про меншу мотивацію та зацікавленість у мистецькій діяльності. Це могло бути зумовлено як педагогічним підходом, так і загальною атмосферою класу. Емоційне залучення і вміння вільно самовиражатися через мистецтво також були помітно вищими в 4-А класі (80%), тоді як у 4-Б - лише 35%.

Учні 4-А із задоволенням розповідали про свої почуття, пояснювали вибір кольорів і образів, брали активну участь у групових обговореннях. У 4-Б класі ж деякі учні виявляли сором'язливість або нерішучість, що обмежувало їхнє емоційне розкриття.

Уміння символізувати емоції через образотворче мистецтво, зокрема під час створення колажів і малюнків, також було значно вищим у 4-А (75%) проти 30% у 4-Б. Це свідчить про кращий розвиток художнього мислення і здатності передавати внутрішні переживання у візуальній формі.

Важливою складовою є здатність працювати в парі або групі. У 4-А класі 90%

учнів ефективно взаємодіяли з однокласниками, обговорювали ідеї, разом шукали творчі рішення. Натомість у 4-Б цей показник склав 45%, що може свідчити про труднощі у соціальній взаємодії та недостатню підтримку колективної роботи. Щодо творчого опису і інтерпретації - написання казок, опису картин - 70% учнів 4-А змогли проявити уяву і сформулювати власні історії на основі мистецьких образів, тоді як у 4-Б лише 25%. Це вказує на низький рівень розвитку креативного мислення та складнощі з вербалізацією естетичних вражень.

Загалом, креативність у створенні мистецьких образів, активність у групових обговореннях, а також вміння виражати емоції через рухи та пластичні імпровізації були значно вищими в 4-А класі. Це свідчить про більш ефективний розвиток естетичного досвіду у цій групі. Натомість низькі показники 4-Б класу в усіх зазначених аспектах вказують на необхідність удосконалення навчального процесу.

2.2.Серія експериментальних вправ та творчих завдань з формування естетичного досвіду учнів 4 класу.

Аналіз отриманих результатів засвідчив вагому різницю у рівні сформованості естетичного досвіду між учнями 4-А та 4-Б класів. У 4-А класі значна частина учнів продемонструвала високий та достатній рівень естетичного сприймання, що свідчить про наявність у них сформованого вміння емоційно відгукуватися на твори мистецтва, усвідомлювати їх естетичну цінність, а також здатність до художньо-творчої діяльності. Натомість результати учнів 4-Б класу виявилися значно нижчими: більшість здобувачів освіти продемонстрували лише середній або низький рівень, що свідчить про недостатній розвиток емоційно-естетичної чутливості.

На основі цього аналізу було прийнято рішення визначити 4-Б клас як експериментальну групу, оскільки саме її учні потребують цілеспрямованої педагогічної підтримки для підвищення рівня естетичного досвіду.

У той час як учні 4-А класу, які показали вищі результати, будуть віднесені до контрольної групи, що дозволить порівняти зміни в обох класах після проведення педагогічного впливу.

У процесі формувального етапу дослідження в 4-Б класі буде впроваджено серію занять, які передбачають використання спеціальних вправ, інтегрованих

завдань і практик, спрямованих на розвиток естетичного сприймання. Ці вправи міститимуть елементи музичного, образотворчого, театрального мистецтва та літератури, що дозволить учням сприймати мистецькі явища в їхній єдності, аналізувати та інтерпретувати зміст творів на глибшому рівні.

Особлива увага буде приділена розвитку емоційного інтелекту учнів, адже здатність відчувати, розрізняти й виражати естетичні емоції - це важливий компонент естетичного досвіду. Завдання, які включатимуть роботу з візуальними образами, музичними фрагментами, виразним читанням та елементами драматизації, сприятимуть більш глибокому залученню школярів у мистецьке середовище.

Окрім того, значну роль у формуванні естетичного досвіду відіграватимуть групові обговорення, колективне створення мистецьких проєктів, відвідування (або віртуальні перегляди) мистецьких заходів, що також планується у рамках експериментальної програми для 4-Б класу. Це дозволить активізувати внутрішні ресурси учнів, а також сприятиме розвитку навичок естетичної оцінки та власного художнього висловлювання.

Після завершення формувального етапу дослідження очікується суттєве підвищення рівня естетичного досвіду в учнів експериментальної групи. Проведення повторного діагностування дозволить оцінити ефективність запропонованих педагогічних заходів, а також порівняти динаміку змін між експериментальною та контрольною групами.

Заняття, які були розроблені та проведені з учнями 4-Б класу, мають на меті цілеспрямовано підвищити рівень сформованості естетичного досвіду в молодших школярів. Вони побудовані з урахуванням міждисциплінарного підходу, зокрема інтеграції музичного, образотворчого мистецтва та елементів літературної творчості. Така інтеграція дозволяє учням ширше сприймати естетичні явища, розвивати емоційне ставлення до мистецтва та формувати навички естетичного аналізу.

Учні залучаються до активної діяльності, яка включає не лише спостереження та сприймання, але й створення власного естетичного продукту. Через поєднання різних видів мистецтва учні вчаться бачити гармонію у навколишньому світі, що є важливою складовою естетичного досвіду [16]. Важливим аспектом занять є розвиток вміння аргументувати свою естетичну

оцінку, що сприяє формуванню критичного мислення.

Запропонована система занять стимулює не лише емоційне сприймання, а й інтелектуальну активність школярів. На кожному занятті використовувалися вправи, що спрямовані на емоційне включення учнів у навчальний процес. Наприклад, учні слухали музичний твір і водночас малювали свої асоціації або настрої, який викликає ця музика. Після цього вони обговорювали роботи, висловлювали власні враження та порівнювали свої інтерпретації з іншими. Такий підхід сприяє розвитку вміння сприймати твори мистецтва не лише візуально чи слухово, а на глибшому, особистісному рівні. Це також розвиває здатність учнів до рефлексії - осмислення власних емоцій і вражень.

Робота в парах або групах стимулює розвиток комунікативних навичок, що є важливою складовою естетичного досвіду як соціально-культурного явища. Крім того, колективне обговорення творів дозволяє поглянути на них з різних точок зору. Така практика збагачує емоційно-ціннісну сферу учня.

Тема заняття 1: «Осінній настрої у музиці, фарбах і слові»

Мета:

- формувати здатність до естетичного сприймання та осмислення мистецтва;
- розвивати емоційно-ціннісне ставлення до художнього образу;
- навчити дітей виражати власний естетичний досвід через інтегровані вправи.

Структура заняття (40–45 хв.):

1. Організаційний момент (2–3 хв.)

Привітання.

Настановча бесіда: «Чому важливо помічати красу навколо нас?»

2. Вступна мотиваційна вправа (5 хв.)

Вправа «Асоціативне дерево»

Учні слухають уривок мелодії Антоніо Вівальді «Осінь» і по черзі називають асоціації (кольори, звуки, настрої, образи), які у них виникли.

Учитель записує на дошці.

3. Основна частина (25 хв.)

Вправа 1. «Палітра емоцій» (інтеграція музики і малювання) Учні прослуховують фрагмент осінньої мелодії ще раз.

Завдання: на аркуші формату А4 намалювати свій «осінній настрій» за допомогою фарб, гуаші або кольорових олівців.

Вправа 2. «Слухай – уявляй – пиши» (інтеграція музики і літератури) Учні читають невеликий вірш про осінь або слухають читання вчителя.

Завдання: написати 2–3 речення, в яких описують, який образ або почуття у них викликав цей твір. Висловити своє естетичне враження.

4. Рефлексія (5 хв.)

Вправа «Світло емоцій» На аркуші зображено сонце. Кожен учень у промінчиках пише слова, які найбільше запам'яталися або викликали позитивні емоції під час заняття.

Очікувані результати:

- учні навчаться поєднувати музику, образотворче мистецтво та літературні образи;
- сформують уміння відчувати та оцінювати естетичну інформацію;
- поглиблять здатність до творчого самовираження.

Заняття 2: "Кольори настрою у музиці та живописі"

Тема: Взаємозв'язок музики та живопису. Передача емоцій через колір і звук.

Мета:

- розвивати вміння емоційно сприймати художні образи у музиці та живописі;
- формувати вміння інтерпретувати настрій твору мистецтва;
- виховувати естетичне ставлення до художніх творів.

Обладнання:

- аудіозапис класичної музики (наприклад, П. Чайковський – «Пори року», «Жовтень. Осіння пісня»);
- репродукції картин імпресіоністів (К. Моне, Ван Гог – «Зоряна ніч», «Поле з маками»);
- альбоми, фарби, кольорові олівці, маркери.

Хід заняття

1. Емоційна хвилинка (5 хв):

Учитель вмикає фрагмент ліричної класичної музики. Учні закривають очі та слухають.

Після прослуховування школярі діляться своїми враженнями: Який настрій передає музика? Які кольори ви уявляли, коли слухали її?

2. Аналіз картини (10 хв):

Учням демонструється картина Ван Гога «Зоряна ніч».

Діти описують: Який настрій вона передає? Які кольори переважають? Як змінюється їхній настрій від споглядання картини?

3. Інтегрована вправа «Намалюй музику» (15 хв):

Учням знову вмикають музичний твір. Під його звучання вони створюють малюнок, який, на їхню думку, передає настрій або образ музики.

Після завершення – коротка презентація малюнків (по бажанню).

4. Вправа на рефлексію (5 хв):

Запитання:

Чи схожі були ваші малюнки з картинами художників?

Чи відчували ви, що музика і живопис можуть передавати однакові почуття? Що нового ви зрозуміли про мистецтво?

Очікувані результати:

- учні почнуть усвідомлювати, що емоційний зміст мистецтва може бути переданий різними засобами – звуком, кольором, лінією;
- підвищиться рівень емоційної чутливості й естетичного досвіду через власну творчу активність.

Заняття 3: «Кольори настрою»

Мета: Сприяти формуванню в учнів здатності розпізнавати, інтерпретувати й емоційно реагувати на твори мистецтва через асоціації кольору, музики та слова.

Розвивати естетичне чуття та емоційно-чуттєвий досвід.

Матеріали:

1. Презентація з картинами.
2. Аудіофайли з уривками музики.
3. Фломастери, олівці, аркуші.
4. Картки з іменами емоцій та кольорів.

Очікувані результати:

- учень усвідомлює емоційний вплив кольору, звуку й слова;
- виявляє власне ставлення до творів мистецтва; вміє виразити емоцію через колір, мелодію та мову;
- розвиває емоційний інтелект і креативність.

Структура заняття:

1. Вступне слово вчителя (5 хв):

Обговорення: які кольори які емоції викликають?

Наприклад: червоний – енергія, синій – спокій, жовтий – радість.

Питання до учнів: А який твій улюблений колір? Що ти відчуваєш, коли бачиш його?

2. Робота з музикою (10 хв):

Прослуховування уривків з класичних творів (наприклад, А. Вівальді – «Зима» з «Пір року», Л. ван Бетховен – «До Елізи», П. Чайковський – «Вальс квітів»).

Завдання: Оберіть колір, який, на вашу думку, найбільше підходить до цієї мелодії.

Намалюйте цю музику кольорами.

3. Робота з живописом (10 хв):

Розгляд картин Кандинський або К. Моне.

Обговорення:

Який настрій у картини?

Які кольори переважають?

Чи співпадає ваш настрій із тим, що передано?

Учні вибирають одну з картин і намагаються скласти коротку усну розповідь або діалог на тему: «Що бачить герой цієї картини?»

4. Інтеграція з літературою (10 хв):

Читання уривку з казки (наприклад, «Лісова пісня» у адаптованій формі або авторська казка вчителя про кольори й емоції).

Завдання: визначити «колір» кожного героя (який колір уособлює його характер чи настрої?) Учні працюють у парах: один називає героя, інший підбирає колір і пояснює вибір.

5. Підсумкові питання (5 хв):

- що сьогодні викликало у вас найбільше вражень?
- який вид мистецтва сьогодні був для тебе найцікавішим? який колір відповідає вашому настрою зараз?

Тема заняття 4: «Світло і колір у музиці та живописі»

Мета: формувати в учнів уміння емоційно сприймати колір і світло в музиці та образотворчому мистецтві, порівнювати художні засоби двох видів мистецтва, розвивати уяву, чутливість, естетичний досвід.

Тип заняття: інтегроване (музика та образотворче мистецтво) Тривалість: 35–40 хвилин.

Форма роботи: фронтальна, групова, індивідуальна.

Матеріали та обладнання:

1. Репродукції картин.
2. Музичні твори.
3. Кольорові олівці, папір, мультимедійна презентація.

Хід заняття

1. Організаційний момент (2 хв):

Привітання, налаштування на творчу атмосферу.

2. Емоційне налаштування: «Який колір має настрій?» (5 хв):

Учні пропонується обрати картку настрою відповідного кольору (жовтий - радість, синій - спокій, червоний - енергія тощо).

Коротке обговорення - чому обрали саме цей колір.

3. Слухання музики (8 хв): Вчитель вмикає уривки з музичних творів: К. Дебюссі «Місячне сяйво» - м'яке, світле звучання; А. Вівальді «Весна» - яскраве, барвисте, живе.

Діти малюють кольорами на аркуші, які асоціюються з прослуханою музикою (вправа «Почуй і намалюй звук»).

4. Аналіз творів живопису (8 хв):

Огляд репродукцій: Моне «Сонячне сяйво» - відчуття від теплоти і світла.

Обговорення:

Який настрій передано? Які

кольори головні?

Що художник хотів показати?

5. Порівняльна вправа (5 хв): Вправа «Знайди спільне»: учні порівнюють почуття від музики й живопису.

– Які звуки нагадують вам море з картини?

– Який колір «звучить» як музика Дебюссі?

6. Колективне творче завдання (10 хв):

Виконання у групах: кожна група створює композицію «Моя весна» - учні комбінують малюнки, кольорові елементи, слова, що асоціюються з весною та музикою.

7. Підсумок заняття (2 хв):

Що сподобалося?

Яке завдання було найцікавішим?

Оцінювання участі у формі самооцінки (кольорові фішки настрою). Очікувані результати:

- розвиток уміння аналізувати мистецькі твори;
- формування асоціативного мислення;
- поглиблення естетичного досвіду через інтеграцію музики й образотворчого мистецтва;
- розвиток емоційної чутливості й художньо-образного мислення.

Особливу увагу в заняттях було приділено роботі над розвитком естетичного сприймання природи, музики, творів живопису. Школярі навчалися бачити красу у звичайних речах: формі хмар, кольорах осіннього листя, звучанні дощу. Під час одного із занять школярі виконували вправу, в якій їм пропонувалося скласти невеликий художній опис обраного предмета природи. Це завдання допомогло сформувати в учнів вміння емоційно та естетично оцінювати навколишній світ. Через залучення мовленнєвої активності відбувається закріплення естетичного враження у свідомості дитини.

Також учні виконували творчі проєкти, які поєднували образотворче мистецтво з літературною творчістю. Наприклад, малюнок на тему казки, придуманої самостійно. Таким чином, дитина не лише зображала естетичний образ, але й створювала його з нуля. Кожне заняття було спрямоване на стимулювання позитивного емоційного фону. Завдяки створенню доброзичливої, відкритої

атмосфери учні почували себе впевнено, що є важливою умовою розкриття творчого потенціалу.

У процесі діяльності вони отримували задоволення від власної роботи, що сприяє естетичному самовираженню. Виконуючи вправи, учні поступово розвивали вміння помічати естетичне в буденному, що є ознакою високого рівня естетичного досвіду. Активне використання кольору, звуку, руху у вправах допомагає дітям краще розуміти мову мистецтва. Поступово формувалося вміння зіставляти власні переживання з авторським задумом. Зростала чутливість до мистецького контексту, що є критично важливим для розвитку естетичних компетентностей.

Не менш важливим є й розвиток здатності естетично оцінювати не лише мистецькі твори, а й взаємини між людьми, поведінку, вчинки. Під час занять школярі обговорювали ситуації, пов'язані з етичними нормами, в контексті краси поведінки. Через казкові та художні сюжети розглядалися проблеми доброти, гармонії, щирості, що розширювало уявлення учнів про естетичні цінності. Відповідно до цього, формувався цілісний світогляд дитини, в якому естетичне й моральне нерозривно пов'язані.

Поступове ускладнення завдань давало змогу адаптувати навчання до індивідуального рівня кожного учня. Це створювало ситуацію успіху, що підвищувало мотивацію до пізнання мистецтва. Заняття дозволили виявити потенційні здібності школярів, які раніше не проявлялись у традиційному навчальному процесі.

Завдяки проведенню таких занять учні 4-Б класу змогли значно покращити свої показники в естетичному сприйманні та вираженні. Навіть ті учні, які на констатувальному етапі демонстрували низький рівень сформованості естетичного досвіду, почали виявляти зацікавленість у мистецтві, охоче висловлювати власні думки й брати участь у творчій діяльності. Було зафіксовано зростання вміння висловлювати емоційне ставлення до творів, розуміти їхній зміст та форму. Учні стали активнішими в естетичному самовираженні: охоче малювали, складали історії, дискутували.

Також нами було розроблено серію експериментальних вправ та творчих завдань для вивіщення рівнів сформованості естетичного досвіду четвертокласників. Детальний їх опис представлено в таблиці 2.6

**Лінійка адаптованих та авторських вправ, творчих завдань та мініпроектів
для формування складників естетичного досвіду (СЕД) четвертокласників на
уроках мистецтва**

№	Назва	Складники естетичного досвіду, які формуються	Зміст
1.	«Арт-щоденник вражень»	Мотиваційно-творчий компонент	Вчитель пропонує учням прослухати музичну композицію, або розглянути картину (Наприклад твори для сприймання: Мирослав Скорик «Мелодія», І. Марчук «Спогади дитинства») Після сприймання мистецького твору, вчитель пропонує школярам заповнити сторінку «Арт-щоденник вражень», яка може складатися з наступних питань: Що мене вразило в творі? Який настрій передає твір? Які засоби виразності використав митець у своєму творі? Які кольори чи звуки я використаю, щоб створити власний малюнок чи ритм за мотивами твору? Чи може він стати «мотиватором» для розвитку моїх музичних здібностей? *Чи твір мистецтва задовольнив мою емоційну потребу? Опісля вчитель може запропонувати учням створити власну мелодію свого настрою після «знайомства» з мистецьким твором використавши одну зі складових музичної лабораторії TOYTEATRE (https://toytheater.com/xylophone/) - «Ксилофон». За бажанням учнів створену мелодію можна записати та обговорити з сусідом по парі. Вчитель може запропонувати школярам визначити зону свого зростання (визначити що вдалося під час виконання завдання, а що на наступний раз можна покращити). Також створені музичні композиції за допомогою використання музичної лабораторії можна розмістити на дошці Padlet, увімкнути фрагмент кожної композиції для учнів та попросити проголосувати за одну, яка їм найбільше сподобалась вподобайкою.
2.	«Музика в русі»	Мотиваційно-творчий компонент	Вчитель пропонує учням ознайомитися з танцями сусідніх народів (полька, мазурка, чардаш, тощо) до теми: «У дружньому слов'янському колі» (автор підручника «Мистецтво» Л.Масол). Опісля пропонує прослухати, вивчити та проспівати чеську народну пісню «Полечка». Учні слухають пісню, визначають її настрій, характеризують засоби музичної виразності. Вчитель звертає увагу на дикцію, артикуляцію та чистоту інтонування при співі. Опісля він пропонує знайти в інтернеті інші виконання та сучасні інтерпретації

			танцю «Полька». Пропонує доєднатися до танцювального флешмобу, придумати 4 рухи до піснотанцю і виконати разом коротку рухову імпровізацію. Також можна попросити учнів обговорити у міні-групах як рухи допомогли передати зміст музики; які рухи було легко виконувати, а які ні. Вчитель просить поміркувати від чого це залежить та які труднощі виникають, коли учні разом виконують танцювальні рухи під музику. Також вчитель просить наголосити на тому, за що учні можуть себе похвалити після виконання завдання. Вчитель також може ускладнити завдання і додати елемент малювання. Просить учнів створити «музичну хвилю польки» за допомогою використання різних кольорів.
3.	«Музика кольору – картина музики»	Емоційно-чуттєвий компонент	Вчитель пропонує здобувачам освіти прослухати фрагмент інструментальної композиції М.Скорика «Мелодія» та розглянути картину К. Білокур «Садові квіти». Учні слухають музичний твір і добирають кольори, які відповідають настрою звучання. Потім порівнюють свій «кольоровий настрій» із картиною художниці і визначають, як вона передала красу і почуття через барви кольорів. Вчитель пропонує учням поміркувати, чи можна «бачити музику» і «чути кольори». Після виконання завдання, учні можуть визначити семантику кольору, який переважає у їхньому малюнку до музичної композиції та перевірити, чи співпадає вона з емоціями, які відчуває школяр після сприйняття твору мистецтва.
4.	«Яка емоція живе у музиці?»	Емоційно-чуттєвий компонент	Учитель просить учнів прослухати музичну інструментальну композицію (відповідно до переліку, який пропонують автори підручників з мистецтва (4 кл.) Описля пропонує визначити, яка емоція може «жити» в цій композиції (радість, злість, тривожність, відраза, сум, тощо). Діти малюють чи рухами зображають емоцію-персонажа, який «живе» у музиці. А однокласники намагаються вгадати. Також вчитель може урізноманітнити завдання і попросити обрати елементарний музичний інструмент (металофон, дзвіночок, маракаси, тарілки, тощо), який може озвучити цю емоцію. Також можна попросити створити музичний інструмент з вторинних матеріалів і озвучити з його допомогою визначену емоцію.
5	«Дві сторони мистецької палітри: добро і зло у кольорах і звуках»	аксіологічно-орієнтаційний	Вчитель пропонує розглянути картину В.Орселя «Добро і зло». Пропонує обговорити в міні-групах як зображено добро і зло у цьому творі. Просить створити коротке усне «інтерв'ю з митцем». Просить придумати запитання, на які б вони хотіли отримати відповіді у митця, якщо б його зустріли. Також просить висунути гіпотезу і спробувати сформулювати орієнтовні відповіді художника. Щоб ускладнити завдання, вчитель може запропонувати схарактеризувати картину (визначити колірну гаму, композиційну будову, передній та задній план, значення символів, які зображено на картині, тощо). Також можна запропонувати учням зобразити у

			фантастичній формі образ добра і зла та створити інструментальну мелодію добра і зла. Опісля вчитель пропонує обговорити засоби виразності, які учні використали для зображення цих категорій.
6.	«Моє мистецтво — мій вибір»	аксіологічно-орієнтаційний	Вчитель пропонує учням прослухати, вивчити і проспівати пісню з репертуару Тіни Кароль «Україна — це ми» (або іншу пісню відповідно до змістового наповнення підручників з мистецтва за 4 клас). Опісля роботи над піснею пропонує обговорити в міні-групі що учні відчувають, коли співають пісню та чому важливо берегти своє стародавнє та сучасне мистецтво. Потім вчитель просить здобувачів освіти створити «Дерево мистецьких смаків». Вчитель пропонує учням на аркуші паперу намалювати дерево. Коріння – український фольклор (учні записують українські народні пісні, які знають і співають), стовбур – класичні твори, а на листочках записують улюблені твори, жанри, виконавців сучасної естради та композиторів популярних інструментальних творів сьогодення. Опісля вчитель пропонує вписати назву вивченої на уроці пісні у малюнок та визначити, де б учень(учениця) її розмістили на «мистецькому» дереві.

Таким чином, нами було розроблено експериментальні вправи, завдання та мініпроекти для формування естетичного досвіду.

2.3 Організація та аналіз результатів наукового дослідження

На контрольному етапі дослідження було проведено повторну діагностику рівнів сформованості естетичного досвіду учнів 4-Б класу. Це дозволить виявити зміни, які відбулися після впровадження серії спеціально розроблених занять, спрямованих на розвиток естетичного досвіду. Для об'єктивного аналізу рівнів сформованості були використані ті самі три методики, які застосовувались на констатувальному етапі дослідження. Це забезпечить валідність і надійність отриманих результатів та дозволить здійснити порівняльний аналіз.

Діагностичні процедури були проведені як для учнів 4-Б класу, так і для учнів 4-А класу, який виступає у дослідженні як контрольна група. Особливу увагу було приділено аналізу динаміки змін у рівнях сформованості естетичного досвіду саме в експериментальній групі - 4-Б класі. Очікується, що внаслідок реалізації розвивальних занять, учні цього класу виявлять вищий рівень емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, здатність естетично сприймати явища дійсності, а також продемонструють зростання естетичної активності.

У контрольній групі, де такі заняття не проводилися, значних змін не

очікується. Порівняння результатів до і після експерименту дозволить зробити обґрунтовані висновки щодо ефективності запропонованих занять. Передбачається, що за результатами контрольного етапу більшість учнів 4-Б класу перейдуть до вищих рівнів сформованості естетичного досвіду. Зокрема, зросте кількість учнів з достатнім та високим рівнем, що свідчитиме про позитивний вплив цілеспрямованої педагогічної роботи у цій сфері.

Аналіз результатів учнів 4-А класу дозволить підтвердити, що підвищення рівня естетичного досвіду у 4-Б класі відбулося саме завдяки впровадженню занять, а не з незалежних чинників. Усі результати будуть представлені у вигляді порівняльних таблиць і діаграм, що наочно продемонструють зміни у кожній групі. Зокрема, буде проаналізовано, які саме компоненти естетичного досвіду покращилися найбільше: емоційно-ціннісний, когнітивний чи діяльнісний. Такий комплексний підхід дозволить отримати глибше розуміння процесів формування естетичного досвіду в молодшому шкільному віці.

Аналіз контрольного етапу дослідження рівня сформованості естетичного досвіду учнів 4 класу за методикою «Діагностика рівнів естетичного досвіду на уроках мистецького циклу» (після проведення занять з учнями 4-Б класу) представлено у таблиці 2.7

Таблиця 2.7

Рівні сформованості естетичного досвіду учнів 4 класу після проведення експерименту

Рівень сформованості естетичного досвіду	Кількість учнів 4-А класу (n=20)	Відсоток 4-А класу (%)	Кількість учнів 4-Б класу (n=20)	Відсоток 4-Б класу (%)
Високий рівень (18–24бали)	8	40%	14	70%
Середній рівень (10–17балів)	10	50%	6	30%
Низький рівень (0–9 балів)	2	10%	0	0%
Разом	20	100%	20	100%

Також результати представлено у вигляді діаграми.

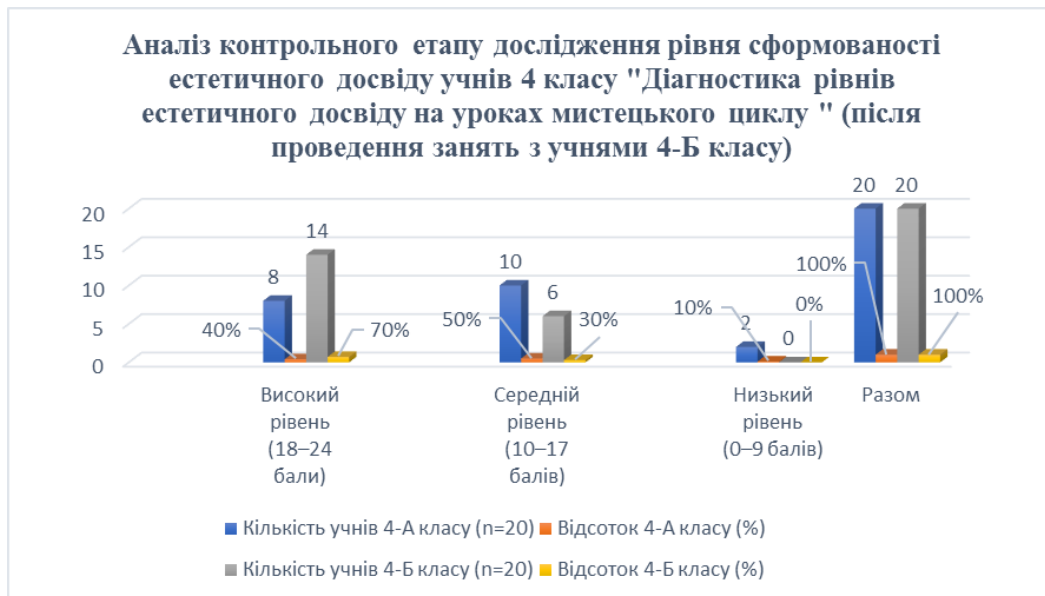

Рис 4. Аналіз контрольного етапу дослідження рівня сформованості естетичного досвіду учнів 4 класу за методикою «Діагностика рівнів естетичного досвіду на уроках мистецького циклу» (після проведення занять з учнями 4-Б класу).

Після проведення серії розвивальних занять з учнями 4-Б класу було здійснено контрольний етап дослідження, метою якого стало повторне вимірювання рівнів сформованості естетичного досвіду. Методика «Діагностика рівнів естетичного досвіду на уроках мистецького циклу». Це дозволило порівняти динаміку змін у рівнях естетичного досвіду учнів 4-Б класу після запроваджених педагогічних впливів у порівнянні з учнями 4-А класу, з якими додаткові заняття не проводилися.

Аналіз отриманих результатів свідчить про суттєві позитивні зміни у рівнях естетичного досвіду в учнів експериментального 4-Б класу. Якщо на констатувальному етапі високий рівень було виявлено лише у 2-х учнів (10%), то після реалізації розвивальних занять цей показник зріс до 10 учнів (50%).

Кількість учнів із середнім рівнем зросла з 8 до 9 осіб, що становить 45%. І найголовніше - кількість учнів з низьким рівнем естетичного досвіду зменшилася з 10 до лише 1 учня (5%). Ці дані свідчать про ефективність запропонованих занять та доцільність їх впровадження у навчальний процес.

Щодо учнів 4-А класу, які виступали в ролі контрольної групи та не брали участі у додаткових заняттях, динаміка рівнів естетичного досвіду залишилася незмінною. Це підтверджує припущення, що саме педагогічне втручання є визначальним чинником у розвитку естетичного досвіду учнів.

Отже, результати контрольного етапу засвідчили успішність впровадженого педагогічного підходу та підкріпили гіпотезу про можливість цілеспрямованого формування естетичного досвіду засобами мистецької освіти. Після проведення спеціальних занять, спрямованих на формування естетичного досвід учнів 4-Б класу, було здійснено контрольний етап дослідження з використанням методики «Формування естетичного сприймання через інтеграцію мистецтв». Аналіз результатів контрольного етапу дослідження рівня сформованості естетичного досвіду учні 4 класу за методикою. «Формування естетичного сприймання через інтеграцію мистецтв» представлено у таблиці 2.8

Таблиця 2.8

Аналіз результатів контрольного етапу дослідження рівня сформованості естетичного досвіду учнів 4 класу за методикою «Формування естетичного сприймання через інтеграцію мистецтв»

Рівень сформованості естетичного досвіду	Кількість учнів 4-А класу (n=20)	Відсоток 4- А класу (%)	Кількість учнів 4-Б класу (n=20)	Відсоток 4-Б класу (%)
Високий рівень	9	45	13	65
Середній рівень	8	40	6	30
Початковий рівень	3	15	1	5
Разом	20	100	20	100

Також для унаочнення даних математичної статистики їх представлено у діаграмі.

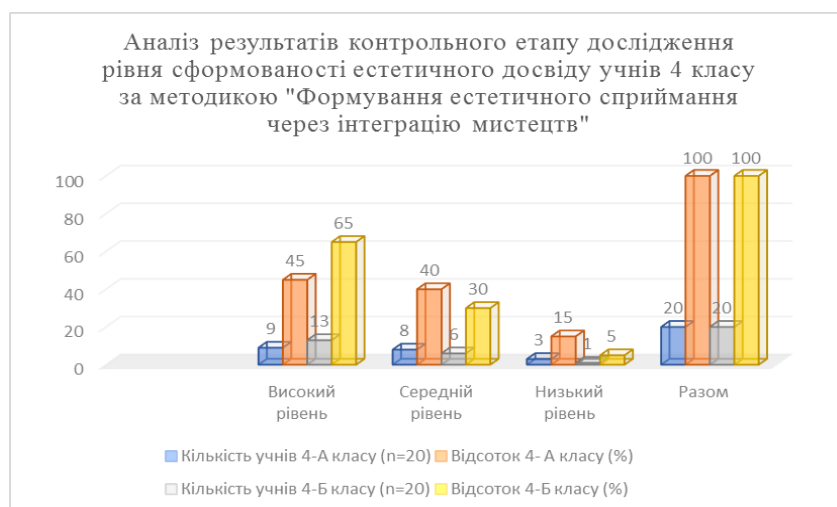

Рис 5. Аналіз результатів контрольного етапу дослідження рівня сформованості естетичного досвіду учнів 4 класу за методикою «Формування естетичного сприймання через інтеграцію мистецтв»

Отримані результати свідчать про значне підвищення рівня сформованості естетичного досвіду в учнів експериментальної групи. Якщо на констатувальному етапі лише 3 учні 4-Б класу (15%) мали високий рівень естетичного сприймання, то після впровадження розвивальних занять цей показник зріс до 13 учнів (65%). Це свідчить про те, що систематична робота з інтеграції різних видів мистецтва ефективно розвиває у школярів здатність глибше та різнобічно сприймати мистецькі образи.

Кількість учнів із середнім рівнем сформованості естетичного досвіду у 4-Б класі дещо зменшилась - з 7 (35%) до 6 (30%). Найсуттєвіша позитивна динаміка спостерігається у зменшенні учнів із низьким рівнем - їх залишився лише 1 (5%), у порівнянні з 10 (50%) на початку дослідження. Такий результат свідчить про те, що більшість школярів, які раніше мали труднощі з естетичним сприйманням, змогли суттєво підвищити свої компетентності завдяки цілеспрямованій педагогічній роботі. Це говорить про доцільність використання інтегрованого мистецького підходу у навчальному процесі для формування естетичних навичок у молодших школярів.

Для учнів 4-А класу, які були контрольною групою і не брали участі у додаткових заняттях, показники залишились на рівні констатувального етапу. Кількість учнів із високим рівнем становить 9 осіб (45%), із середнім - 8 (40%), із низьким - 3 (15%). Відсутність суттєвих змін у контрольній групі підтверджує, що позитивні зрушення у 4-Б класі є результатом саме педагогічного впливу, а не випадковим явищем чи зовнішніми факторами.

Отже, проведений контрольний етап дослідження засвідчив ефективність застосованих методик і розроблених занять, які базуються на інтеграції музики, образотворчого мистецтва та інших видів творчої діяльності.

Аналіз результатів контрольного етапу дослідження естетичного досвіду учнів 4 класу за комплексом творчих вправ (після проведених занять з учнями 4-Б класу) представлено у таблиці 2.9

Аналіз результатів контрольного етапу дослідження рівнів естетичного досвіду учнів 4 класу

Показники формування естетичного досвіду	Кількість учнів 4-А класу (n=20), %	Кількість учнів 4-Б класу (n=20), %
1. Активність під час виконання творчих завдань	85%	80%
2. Емоційне залучення і самовираження	80%	75%
3. Уміння символізувати емоції через образи (колаж, малюнок)	75%	70%
4. Вміння працювати в парі або групі	90%	85%
5. Здатність до творчого опису та інтерпретації (казки, письма)	70%	65%
6. Креативність у створенні власних мистецьких образів	80%	75%
7. Участь у групових обговореннях та обмін враженнями	85%	80%
8. Виявлення емоцій через рухи і пластичні імпровізації	75%	70%

Після проведення спеціально розроблених занять із застосуванням комплексу творчих вправ у 4-Б класі було зафіксовано суттєве покращення показників формування естетичного досвіду. Якщо раніше учні цього класу демонстрували значно нижчі результати за всіма оцінюваними показниками, то після систематичної роботи відбулося помітне зростання активності, емоційного залучення та творчої самовираженості.

Зокрема, показник активності під час виконання творчих завдань зріс із 40% до 80%, що свідчить про те, що учні стали більш залученими і зацікавленими у мистецькому процесі.

Така динаміка є важливою, адже саме активність є основою формування глибокого естетичного досвіду.

Емоційне залучення і здатність до самовираження також значно покращилися - з 35% до 75%. Це свідчить про те, що здобувачі освіти стали краще усвідомлювати власні почуття та емоції, навчилися передавати їх через творчість. Уміння символізувати емоції через образи, такі як колаж або малюнок,

підвищилося з 30% до 70%, що говорить про розвиток навичок візуальної і символічної комунікації. Такі здатності сприяють формуванню емоційної чутливості та глибшому сприйняттю мистецтва. Важливо також відзначити підвищення навичок колективної роботи.

Вміння працювати в парі або групі зросло з 45% до 85%, що свідчить про розвиток соціальних компетенцій учнів, їх здатності до співпраці та взаємопідтримки у творчих процесах. Здатність до творчого опису та інтерпретації - написання казок, творів або пояснень - також покращилася, що вказує на зростання мовленнєвих і креативних умінь. Креативність у створенні власних мистецьких образів та участь у групових обговореннях зросли майже удвічі, що підтверджує позитивний вплив інтерактивних методів навчання. Показник виявлення емоцій через рухи і пластичні імпрровізації також значно покращився, що свідчить про формування більш цілісного і багатогранного естетичного досвіду, який включає як візуальні, так і тілесні способи вираження.

Для порівняння, показники учнів 4-А класу залишилися стабільними і відповідають високому рівню сформованості естетичного досвіду, що є додатковим підтвердженням того, що позитивні зміни в 4-Б класі відбулися саме завдяки цілеспрямованій роботі з використанням комплексу творчих вправ.

Варто підсумки проведеного дослідження зобразити у вигляді діаграми

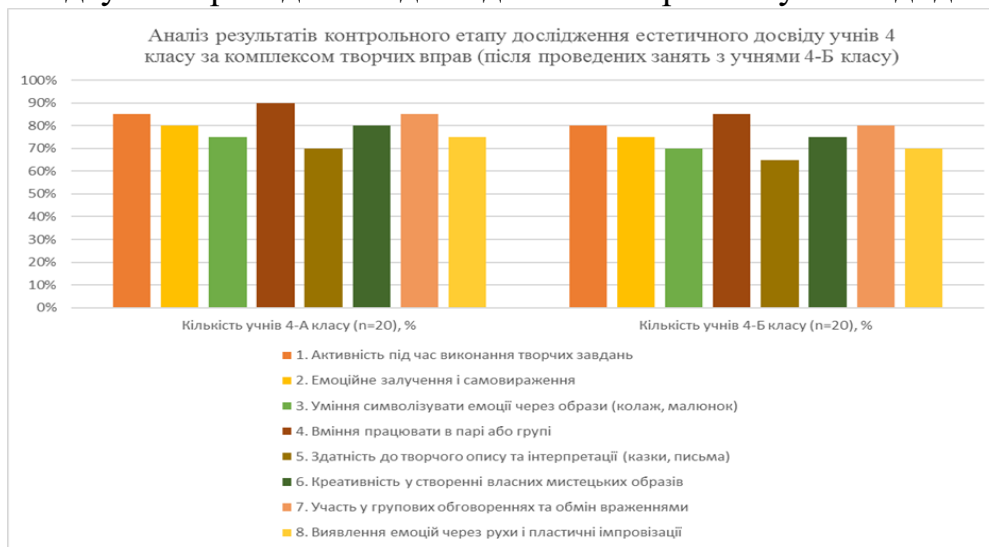

Рис 6. Аналіз результатів контрольного етапу дослідження естетичного досвіду учнів 4 класу за комплексом творчих вправ (після проведених занять з учнями 4-Б класу)

Отже, контрольний етап дослідження підтвердив ефективність спеціально розроблених занять, спрямованих на розвиток естетичного досвіду учнів 4-Б класу.

Порівняння результатів експериментальної та контрольної груп показало суттєве підвищення рівня сформованості естетичного досвіду саме в учнів, які брали участь у розвивальних заходах. Відзначено зростання кількості учнів із високим рівнем естетичного сприймання, емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та активності в творчій діяльності. Дані підтвердили, що інтегрований підхід, який включає різні види мистецтва, сприяє глибшому та різнобічному сприйманню учнями мистецьких явищ.

Показники креативності, емоційного самовираження, уміння символізувати емоції через художні образи, а також навички роботи в колективі значно покращилися. Це свідчить про розвиток не лише естетичних компетенцій, а й соціальних навичок, необхідних для ефективної взаємодії та творчої самореалізації. У той час як у контрольній групі 4-А класу рівні сформованості естетичного досвіду залишилися практично незмінними, у 4-Б класі відбулося суттєве зниження кількості учнів із низьким рівнем, що вказує на позитивний педагогічний вплив.

Отже, систематична робота за розробленими методиками дозволяє забезпечити стійке підвищення естетичного розвитку молодших школярів, що підтверджує доцільність подальшого впровадження таких занять у навчальний процес.

Таким чином, отримані результати демонструють, що цілеспрямоване педагогічне втручання через використання комплексу творчих вправ і інтеграції мистецтв є дієвим інструментом формування естетичного досвіду у молодшому шкільному віці.

Висновки до розділу 2

У 2 розділі нами визначено актуальний стан сформованості естетичних цінностей четвертокласників. Розроблено критерії, показники та рівні сформованості естетичного досвіду четвертокласників. Розроблено питання для анкети та лінійку вправ з творчими завданнями для визначення рівнів сформованості естетичного досвіду відповідно до розроблених в параграфі 2.1 компонентів, критеріїв та показників.

Нами розроблено серію експериментальних вправ, творчих завдань та мініпроектів для вивчення рівня сформованості естетичного досвіду учнів 4 класу.

Серед них виокремлюємо: «Арт-щоденник вражень», «Музика в русі», «Музика кольору-картина музика», «Яка емоція живе у музиці?», «Дві сторони мистецької палітри: добро і зло у кольорах і звуках», «Мое мистецтво - мій вибір», «Мій день у кольорах», «Ілюстрація до улюбленої пісні або казки», «Інсценізація музичних творів», «Опис картини у формі казки», створення колективної композиції «Мій улюблений сезон», творче письмо «Якби я був художником», «Пластична імпровізація під музику, групове обговорення «Що мене вразило?»

Визначено, що після проведення формувального експерименту, рівні сформованості естетичного досвіду четвертокласників вивищилися і відбулись позитивні зрушення в результаті впровадження спеціально розроблених занять з експериментальними вправами, завданнями та мініпроєктами. Порівняння експериментальної групи (4-Б) з контрольною групою (4-А клас) показало, що саме цілеспрямована педагогічна робота стала ключовим фактором підвищення естетичних компетенцій у школярів. Значне зростання кількості учнів із високим рівнем естетичного досвіду свідчить про ефективність проведеного експерименту. Учні навчились краще сприймати та інтерпретувати мистецькі образи, формуючи навички символізації через різні види творчої діяльності - малювання, колажування, пластичні імпровізації. Підвищення цих навичок сприяє комплексному розвитку особистості, оскільки поєднує пізнавальний і практичний рівні. Визначено, що у контрольній групі 4-А класу, де уроки проводилися без використання експериментальних занять з вправами та завданнями для формування естетичного досвіду, рівні сформованості естетичного досвіду підвищилися не суттєво. Відсутність таких змін підкреслює, що позитивні результати в 4-Б класі є результатом саме впровадження експериментальних уроків, вправ та творчих завдань. Також у 2 розділі окреслено організація та аналіз результатів наукового дослідження.

ВИСНОВКИ

Отже, формування естетичного досвіду учнів 4 класу на уроках мистецтва є важливим напрямком у розвитку їхньої особистості та художньо-естетичного сприйняття світу. У процесі навчання школярі набувають умінь розпізнавати красу у навколишньому світі, розвивають творче мислення і емоційну чутливість. Уроки мистецтва сприяють формуванню у здобувачів освіти позитивного ставлення до мистецтва, пробуджують інтерес до художньої творчості та сприяють розвитку індивідуального художнього смаку.

Важливим аспектом є інтеграція різних видів мистецтва, що робить навчальний процес більш багатограним та емоційно насиченим. Практичні завдання на уроках дозволяють учням не лише сприймати мистецтво, але й активно творити, що сприяє глибшому засвоєнню естетичних цінностей. Під час занять формується здатність аналізувати художні твори, визначати їх художні особливості та значення. Систематична робота з естетичного виховання допомагає учням розвивати комунікативні навички через обговорення творчих робіт і колективну діяльність. Важливо, що естетичний досвід сприяє загальному гармонійному розвитку дитини, формуючи її світогляд і життєві цінності.

Проведене дослідження показало, що систематичне впровадження спеціально розроблених творчих завдань на уроках мистецтва значно підвищує рівень сформованості естетичного досвіду у школярів 4 класу. Учні стали більш уважними до художніх деталей, краще сприймають красу природи, живопису та музики. Заняття сприяють розвитку емоційного інтелекту, що допомагає дітям висловлювати свої почуття через мистецтво. Важливо, що учні навчилися співпрацювати у групах, обговорювати свої ідеї та спільно шукати творчі рішення.

Результати діагностики свідчать про позитивну динаміку в розвитку естетичних умінь і навичок після проведених занять. Це підтверджує, що цілеспрямована робота на уроках мистецтва є ефективною для формування цілісного естетичного досвіду. Важливим чинником у формуванні естетичного досвіду є використання різноманітних методів і прийомів, які відповідають віковим особливостям учнів. Це і наочні матеріали, і інтерактивні вправи, і творчі проекти, що дозволяють активізувати різні типи мислення. Через активну взаємодію з мистецтвом учні краще розуміють культурний контекст творів, що розглядаються, що сприяє їхньому більш глибокому засвоєнню. Залучення школярів до аналізу,

порівняння та оцінювання творів мистецтва формує критичне мислення і навички рефлексії.

Уроки мистецтва, де поєднуються практичні завдання та теоретичні знання, створюють умови для всебічного розвитку естетичної компетентності. Педагоги, які застосовують інноваційні методики, досягають кращих результатів у формуванні вмінь і ціннісних орієнтирів учнів. Особливо важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, що дозволяє максимально розкрити її потенціал. Це забезпечує не лише успішне навчання, а й підтримує позитивний психологічний клімат у класі.

У процесі формування естетичного досвіду значну роль відіграє створення емоційно-позитивного середовища на уроці. Естетичне виховання передбачає пробудження в школярів емоційної чутливості, здатності відчувати і переживати прекрасне. Така атмосфера сприяє розвитку внутрішньої мотивації, коли учні зацікавлені у сприйнятті і створенні мистецтва. Уроки мистецтва, наповнені живим спілкуванням, обговореннями і творчою свободою, формують у здобувачів освіти позитивне ставлення до навчання. Вони вчаться цінувати індивідуальність, поважати думки однокласників і розвивати емпатію. Емоційний контакт із художніми творами сприяє глибшому розумінню культурних та історичних контекстів. Такий досвід розширює кругозір і допомагає виховати толерантність та повагу до різноманітності.

Емоційне наповнення уроків є необхідною умовою ефективного естетичного виховання. Одним із ключових завдань уроків мистецтва є розвиток творчих здібностей учнів через практичну діяльність. Саме через творчість учні набувають глибокого естетичного досвіду, оскільки процес створення власних художніх робіт стимулює фантазію, уяву і вміння виражати себе. Практичні завдання допомагають розвивати моторику, зосередженість і послідовність дій. Вони сприяють формуванню навичок планування, прийняття рішень і самоконтролю. Важливо, що творчі роботи можна презентувати, обговорювати та порівнювати, що підвищує рівень комунікації між учнями. Залучення до спільних проєктів формує почуття відповідальності та взаємодопомоги.

Таким чином, формування естетичного досвіду учнів 4 класу на уроках мистецтва є складним, багатовимірним процесом, що охоплює розвиток емоційної чутливості, творчих здібностей, пізнавальної активності та соціокультурної

компетентності. Цей процес забезпечує гармонійний розвиток особистості, сприяє формуванню ціннісних орієнтирів і підготовці учнів до свідомого сприйняття мистецтва в повсякденному житті. Результати дослідження підтверджують, що систематична, різнобічна робота на уроках мистецтва є ефективною для розвитку естетичних навичок і почуттів у молодших школярів. Для подальшого вдосконалення педагогічної практики важливо враховувати індивідуальні особливості школярів, використовувати інноваційні методики і створювати емоційно сприятливе середовище. Такий підхід допоможе не лише підвищити якість навчання, а й сприяти всебічному розвитку особистості кожного учня.

Список використаних джерел

1. Андрієвський Б. М. Взаємодії художньо-виразної мови музики та живопису в естетичному вихованні молодших школярів / Б. М. Андрієвський // Педагогічні науки : зб. наук. праць ХДУ. – Вип. 26. – Херсон, 2002. – С. 229–232.
2. Барановська І. Г., Мозгальова Н. Г., Уманська Л. М. Розвиток музичної освіти України кінця XVII–XVIII ст. / І. Г. Барановська, Н. Г. Мозгальова, Л. М. Уманська // Наукові записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Історія : зб. наук. праць / за заг. ред. проф. О. А. Мельничук. – Вип. 25. – Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2017. – С. 30–34.
3. Бутенко Н. І., Гамоцька Ж. О., Єлькіна В. В. Естетичне виховання учнів на уроках літератури засобами музики // Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 68. – С. 102–107. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2015_68_19
4. Газнюк Л. М. Естетика: навч. посіб. / Л. М. Газнюк. Київ : Центр учбової літератури, 2012. – С. 288 с.
5. Голінська Т. М. Естетичний розвиток молодших школярів засобами синтезу мистецтв / Т. М. Голінська. Зб. наук. праць : Педагогічні науки. Вип. 34. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2003. – С. 141–145.
6. Завадська Т. М. Формування музично–естетичного досвіду молодших школярів : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Педагогіка та історія педагогіки” Т. М. Завадська ; УДПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 1993. – 23 с.
7. Зеленська Н. О. Естетична й художня культура – найважливіші складові формування творчої особистості // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2014. – Вип. 74. – С. 74–78.
8. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / За ред. І. А. Зязюна. – Київ : Віпол, 2000. – С. 11–57.
9. Зязюн І. А. Сучасна освіта у контексті гуманістичної філософії. Діалог культур: Україна у світовому контексті. Філософія освіти: Зб. наук. праць Ред. кол. : І. А. Зязюн (голов. ред.) та ін. – Львів : Світ, 1999. – Вип. 4. – С. 5–12.

10. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії : навч. посібник. – Київ : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
11. Кардашов В. М. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва : навч. посібник / В. М. Кардашов. – Київ : Видавничий Дім «Слово», 2007. – 296 с.
12. Кондратенко Г. Естетичне світосприйняття підлітків : сутність, особливості, розвиток / Ганна Кондратенко Вісник Львівського ун-ту. Серія : Педагогіка. – 2007. – С. 51–57.
13. Кондратова Л. Г. Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 4 кл. закладів загальної середньої освіти Л. Г. Кондратова. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2021. – 160 с.
14. Ковганич Г. (упоряд.) Василь Олександрович Сухомлинський: надихає, навчає, розвиває : зб. матер. пед. чит. – Київ, 2024. – 142 с.
15. Косінська Н. Л. Формування музично-естетичного досвіду майбутнього учителя музичного мистецтва засобами інтеграції мистецтв / Н. Л. Косінська // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2016. – № 14. – С. 205–211. – DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4914.14.2016.163724>.
16. Кучай О. Формування у майбутніх учителів естетичного ставлення до мистецтва О. Кучай. – 2015.
17. Левчук Л. Т., Панченко В. І., Оніщенко О. І., Кучерюк Л. Ю. Естетика : підручник за заг. ред. Л. Т. Левчук (2-ге вид., допов. і переробл.). – Київ : Вища школа, 2006. – 431 с.
18. Литвиненко А. І. (уклад.) Методика викладання культурологічних дисциплін : навч.-метод. посіб. – Полтава : [б. в.], 2020. – 200 с.
19. Марків В. М. Теорія виховання : навч.-метод. посібник / В. М. Марків. – Кривий Ріг : КПІ, 2015. – 241 с.
20. Масол Л. М. Методика навчання інтегрованого курсу “Мистецтво” у 3–4 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посібник. – Київ : Генеза, 2021. – 160 с.
21. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі / упор. Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. – Харків : Ранок, 2006. – 256 с.

22. Масол Л. М., Белкіна Е. В. Мистецтво : підручник для 3-го класу загальноосвітніх навчальних закладів Л. М. Масол, Е. В. Белкіна. – Вінниця : Нова книга, 2003. – с. 92–99.
23. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 4 кл. закладів загальної середньої освіти / Л. Масол, О. Гайдамака, О. Колотило. Київ : Навчальна книга – Генеза, 2021. – 128 с.
24. Мачуський В. В. Теоретичний аналіз поняття первинного професійного досвіду учнів. В. В. Мачуський Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / Ін-т проблем виховання АПН України. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2010. – Вип. 14, кн. 1. – С. 251–259.
25. Методика викладання культурологічних дисциплін : навч.-метод. посібник для студентів спец. 034 «Культурологія» / уклад. А. І. Литвиненко ; Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава : [б. в.], 2020. – 200 с.
26. Методика засвоєння технології образотворчого мистецтва : навч.-метод. посіб. [Електронний ресурс]. – Київ : [б/видавництва], [б/р]. – [б/стор.]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/metodyka-zasvoiennia-tekhnohii-obrazotvorchoho-mystetstva-632447.html> (дата звернення 11.12.2025).
27. Мієр Т. І. Дидактичний довідник майбутнього вчителя початкових класів / Т. І. Мієр. – Київ : ЦП «Компринт», 2024. – 360 с. – Електронний ресурс. Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50793/1/T_Miier_Dovidnyk_2024_FPO.pdf (дата звернення: 09.10.2025).
28. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні. Світ виховання. – 2005. – № 4(5). – С. 6–30
29. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – 2021. – Вип. 1(48). – С. 91–99.
30. Павлова О. Ю. Естетичний досвід як онтологічна проблема : автореф. дис. д-ра філос. наук : 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури / О. Ю. Павлова. – Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2009. – 35 с.
31. Пахальчук Н. О. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування естетичного досвіду молодших школярів : дис. канд. пед. наук. – Вінниця, 2008. –

256 с. – Режим доступу: <https://library.vspu.net/items/516d1445-d2ba-4f2d-b591-983839b355e9>

32. Пічкур М. О., Демченко І. І., Базильчук Л. В. Методика викладання образотворчого мистецтва: позакласна робота : навч. посібник. – Умань : Алмі, 2010. – 264 с.
33. Психолого-педагогічний супровід розвитку особистості дитини : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. – Умань : Візаві, 2021. – 194 с.
34. Радкевич В., Романова Г., Бородієнко О. Концептуальні основи практико-орієнтованої підготовки викладачів. Наук. вісник ІПТО НАПН України. – 2018. – Вип. 16. – С. 5–13.
35. Реброва О. Є. Теоретичне дослідження художньо-ментального досвіду в проекції педагогіки мистецтва : монографія О. Є. Реброва. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 295 с.
36. Рудницька О. Мистецтво у контексті розвитку духовної культури особистості Художня освіта і проблеми виховання молоді. – 1997. – С. 3–11.
37. Рудницька О. П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти : навч. посіб. – Київ : ІЗМН, 1998. – 248 с.
38. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. – Київ : ТОВ “Інтерпроф”, 2002. – 270 с.
39. Рудницька О. Педагогіка мистецтва: пошуки і перспективи // Професійна освіта: педагогіка і психологія. – 2000. – Вип. II. – С. 233–245.
40. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. Кн. 1. – Київ : Либідь, 1997. – 269с.
41. Сковорода Г. Твори : у 2 т. / Григорій Сковорода. – Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. – Т. 2. – 623 с.
42. Словотвір. Етимологічний онлайн-словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://slovotvir.org.ua/words/dosvid> (дата звернення: 09.10.2025).
43. Соловієнко, В. О. Категорія досвіду в філософії та практиці, його структура й зміст / Валентин Олександрович Соловієнко // Гуманітарний корпус : збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, психології, педагогіки та історії. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – Вип. 4. – С. 209-211.
44. Соловійов В. А. Катарасис як ефект впливу музичного твору / В. А. Соловійов Web

- of Scholar. – 2018. – Vol. 5, № 2(20). – С. 98–__. – ISSN 2518-167X.
45. Сотська Г. І. Естетичний досвід – основа художньо-творчої діяльності. Проблеми підготовки сучасного вчителя. – Умань : Жовтий О.О., 2012. – Вип. 12, Ч. 1. – С. 288–294.
46. Стрельцов Я. І. Естетичний досвід та естетичні судження: особливості взаємозв'язку Я. І. Стрельцов Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філософія. Філософські перипетії. – 2020. – Вип. 63. – С. 187–194.
47. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3 – 4 клас [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/osvita2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-1-4-klasiv>
48. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. 3 – 4 клас [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/osvita2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-1-4-klasiv>
49. Термінологічний словник етики та естетики [уклад. С. І. Мазур, Л. М. Довганюк та ін.]. – Київ : Наукова думка, 2009. – 124 с.
50. Тодосієнко Н. Л. Мистецтво як засіб формування естетичного сприймання у молодших школярів Н. Л. Тодосієнко /Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VI школа методичного досвіду) : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 28–29 листопада 2016 р. / за ред. Л. С. Бровчак, Л. В. Старовойт. – Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2016. – С. 232–236.
51. Торчевська Н. В. Формування художнього смаку студентів мистецьких спеціальностей у процесі вивчення курсу «Історія мистецтв» / Н. В. Торчевська // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи = Adult Education: Theory, Experience, Prospects. – 2019. – Вип. 2 (16). – С. 122–130.
52. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Вибрані пед. твори: В 2 тт. – Т. 1. – Київ : Рад. шк., 1983. – С. 192–471.
53. Ушинський К. Д. Твори: В 6 тт. – Т. 2. – Київ : Рад. шк., 1954. – 559 с.
54. Ушинський К. Д. Твори: В 6 тт. – Т. 6. – Київ : Рад. шк., 1955. – 616 с.
55. Ушинський К. Д. / Упоряд. Губко О. Т. К. Д. Ушинський про сімейне виховання. – Київ : Рад. школа, 1974. – 152 с.

56. Український педагогічний словник / за ред. С. У. Гончаренка. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
57. Вплив мистецтва та дійсності на розвиток естетичних почуттів дітей молодшого шкільного віку // Молодь і ринок. – 2020. – № 2. – С. 104–108.
58. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://slovnyk.me/dict/vts/досвід> (дата звернення: 09.10.2025).
59. Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку : зб. наук. праць / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 560 с.
60. Естетичний досвід та естетичні судження: особливості взаємозв'язку // Молодь і ринок. – 2021. – № 6. – С. 187–194.
61. Федорець М. О., Сюй Сінчжоу. Формування музично-естетичного досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва як наукова проблема в Україні та Китаї / М. О. Федорець, С. Сюй // Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі. – 2020. – № 5. – С. 36–42.
62. Шевнюк О. Л. Формування художньо-естетичного досвіду майбутнього вчителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. – Київ, 1995.
63. Шмельова Т. В. Естетичне виховання молодших школярів засобами мистецтва // Вісник ЖДУ ім. І. Франка. – 2003. – № 13. – С. 109–111.
64. Шпіца Р. І. Формування мистецьких знань учнів 7–8 класів на інтегрованих уроках музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. – Київ, 2017. – 20 с.
65. Ярошенко А.А. З історії малювання музики як методу активізації художньо-образного мислення учнів /А.А Ярошенко //Наукові записки. Серія «Педагогіка і психологія». – Вінниця :ВДПУ, 2000.-№2. С. 37-42

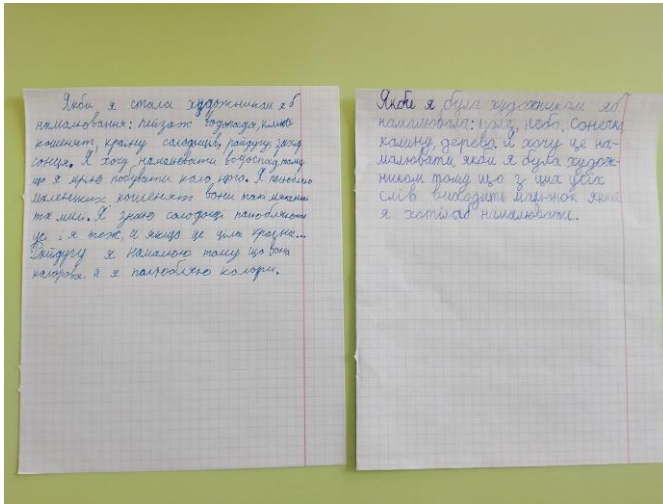
ДОДАТКИ

Додаток А

Роботи учнів та навчальний процес 4-А та 4-Б класів

Особливості сформованості естетичного досвіду учнів

Критерій	Ознаки сформованості	Рівні розвитку	Приклади проявів у 4 класі
Сприйняття мистецтва	Вміння помічати художні деталі, розпізнавати емоційне забарвлення твору	Високий / Середній / Низький	Оцінює кольори та форми у малюнках, музичних творах, літературі
Емоційна чутливість	Здатність емоційно реагувати на мистецтво	Високий / Середній / Низький	Радість, захоплення, співпереживання під час слухання музики чи читання казки
Творча активність	Ініціативність у створенні власних творів	Високий / Середній / Низький	Малювання, ліплення, складання невеликих історій або віршів
Уміння оцінювати красу навколишнього світу	Відчуття гармонії у природі, предметах, просторах	Високий / Середній / Низький	Замальовки пейзажів, порівняння кольорів, опис краси у власних словах
Практична реалізація естетичного досвіду	Застосування набутих знань і навичок у творчості	Високий / Середній / Низький	Створення колажів, аплікацій, участь у шкільних виставах або виставках

Додаток В

Таблиця для діагностики рівнів сформованості естетичного досвіду учнів 4 ласу

Компонент естетичного досвіду	Завдання для учня	Критерії оцінювання	Шкала балів (0–3)	Рівні сформов.
Емоційно-ціннісний	Прослухати музичний твір / переглянути картину / відеофрагмент театру та відповісти: «Який настрій передає музика?»; «Що уявив(-ла) під час перегляду?»	Глибина емоційного відгуку, здатність висловити почуття, щирість реакції	0 – не проявляє емоцій; 1 – слабкий емоційний відгук; 2 – помірна реакція; 3 – яскравий, усвідомлений відгук	Високий: 3 б; Середній: 1–2 б; Низький: 0 б
Когнітивний	Дати визначення поняттям «жанр», «образ», «композиція»; впізнати техніки та авторів	Правильність відповідей, системність знань	0 – відсутні знання; 1 – частково правильні; 2 – правильні, але не аргументовані; 3 – правильні та аргументовані	Високий: 3 б; Середній: 1–2 б; Низький: 0 б
Практичний	Створити малюнок за музикою, інсценізацію сценки, ліплення героя	Використання засобів виразності, самостійність, емоційне відображення	0 – не виконує; 1 – виконує частково; 2 – виконує, але потребує допомоги; 3 – виконує самостійно, з творчим підходом	Високий: 3 б; Середній: 1–2 б; Низький: 0 б
Творчо-діяльнісний	Завдання на асоціації: «Уяви, що музика – це картина. Якою вона буде?»	Метафоричне мислення, фантазія, комбінування елементів	0 – відсутні ідеї; 1 – слабкі, поверхові; 2 – помірно творчі; 3 – оригінальні та розвинені	Високий: 3 б; Середній: 1–2 б; Низький: 0 б

Підсумковий бал: сума балів за всі компоненти (максимум 12 балів)

Визначення рівня естетичного досвіду

Рівень	Баланс балів	Характеристика
Високий	10–12	Сталі інтереси до мистецтва, активне творче-емоційне самовираження, здатність аналізувати твори мистецтва
Середній	5–9	Епізодичний інтерес, часткова емоційна реакція, потреба в підтримці при виконанні творчих завдань
Початковий	0–4	Слабкий інтерес до мистецтва, поверхові оцінки, відсутність творчої ініціативи та емоційної емпатії